

מבשר טוב יום כיפור

תשליך תשס"ו
ערב יום כיפור תשפ"ד
כל נדרי תשפ"א
נעילה תשע"ב
מוצאי יום כיפור תשע"ד

תשליך טיש

יום שלש עשרה מידות עשי"ת תשס"ו לפ"ק
פעיה"ק ירושלים תובב"א

בגדרי התשובה הלכותיה והשפעותיה והמסתעף

א

ביאור יסודות התשובה

וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצְלוֹת יָם כָּל חַטָּאתָם (מִיכָה ז. יט)

יש להתבונן בזו התפילה שמתפללים ישראל בעת התשליך, שהשי"ת ישליך כל חטאתינו אל מצולות הים. והלא תיקון החטא בתשובה הוא, ואין החטא מתכפר ללא תשובה כמובן. ומה פשר תפילה זו שישליך מאתנו את חטאתינו למצולות ים.

גם צל"ד למה מבקשים על השלכתם במצולות ים דוקא, ולא במקום אחר.

ונראה בהקדים לשון הרמב"ם ז"ל (פרק ב מהלכות תשובה הל"ב); "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו. ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, שנאמר (ישעיה נה, ז) 'יעזוב רשע דרכו וגו'. וכן יתנחם על שעבר, שנאמר (ירמיה לא, יח) 'כי אחרי שובי נחמתי'. ויעיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר (הושע יד, ד) 'ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו' וכו'" עכ"ל.

מבואר שלשה גדרים בתשובה;

- (א) עזיבת החטא, הסרתו מן המחשבה, והקבלה בגמירות הלב שלא לעשות. - מקרא דישיעיה, יעזוב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו.
- (ב) חרטה על העבר. מקרא דירמיה, כי אחרי שובי נחמתי.
- (ג) שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לחטאו. מקרא דהושע, ולא נאמר עוד אלקינו למעשה ידינו.

והנה החלק הראשון שהזכיר הוא במהות התשובה עצמה, שעוזב את חטאו ומסירו ממחשבתו, ומקבל על עצמו שלא לחטוא. ובהעדר זאת הרי הוא מחזיק בחטאו ולא התחיל בתשובה.

החלק השני, הוא תנאי שהוסיף הרמב"ם בתשובה, הנלמד מקרא דירמיה, שצריך להתחרט על חטאיו, כי אחרי שובי נחמתי, שזו תשובה של אמת שמתחרט על עוונותיו.

החלק השלישי, מגדיר מדרגת התשובה, שיעיד היודע תעלומות על השב, שלא ישוב לחטוא, כדיליף ליה מקרא דהושע.

והנה בחלק השלישי, שקבע הרמב"ם ז"ל מדרגת התשובה, שצריך שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא. כבר נדברו הרבה בספרי האחרונים, שבדאי אין זה לעיכובא בעצם התשובה, וכבר הארכנו בזה במ"א.

דהנה זה ברור, כאשר כבר פירשו בזה בספרים, שאם חלילה חזר אחר תשובתו ונכשל בחטא, לא הפקיע בזה למפרע את תשובתו הקודמת, שיחזרו אליו כל עוונותיו כמי שלא עשה עליהם תשובה כלל. ומשום שיימצא למפרע שלא העיד עליו היודע תעלומות שלא יחטא.

כי כוונת הרמב"ם בזו ההגדרה, היא מצד השב, שמצידו לפי מדרגת תשובתו שעשה באותה שעה, הרי הוא בקבלה בטוחה וברורה שלא ישוב לזה החטא לעולם. וזו כוונת הרמב"ם ז"ל שיעיד עליו יודע תעלומות, שלפי תשובתו עתה הוא במדרגה שלא ישוב לזה החטא, ואין העדאת יודע תעלומות צריכה להתייחס לעצם תעלומת העתיד אם יחטא או לא. אלא לתעלומות לב השב הפנימיים והנסתרים, שבדאי קיבל עליו עתה מדרגת תשובה זו שלא ישוב לעולם לחטוא. ואח"כ אם חלילה בהשתנות הנסיבות שוב נכשל באיזה חטא, הוא דבר חדש, ולא מחזיר על למפרע ולא כלום.

ברם אמנם אין זו ההעדאה לעיכובא ביסודה של תשובה, שבהעדרה יימצא כמי שלא התחיל האדם בתשובה כלל. אלא הרמב"ם מפרש כל ענינה של תשובה למתחילתה, שהיא בעזיבת החטא ועד סופה שהוא בהעדאת ידוע תעלומות שלעולם אינו שב לחטא. וכמובן שיש ביניהם הרבה מדרגות, וככל שירבה בתשובתו הוא עולה במדרגתה. אבל אין זה לעיכובא בחלות דין התשובה, ויבואר יותר להלן.

ב

בבחינת התשובה השלמה להדביקו בשכינה ללא ייסורים וסיגופים כלל

כתב בעל התניא זצללה"ה באגרת התשובה (פרק א-ב); "ואפי' מי שעבר על כריתות ומיתות ב"ד, שגמר כפרתו היא ע"י יסורים (יומא דף פו ע"א). היינו שהקב"ה מביא עליו, יסורים. [וכמ"ש (תהלים פט, לג) 'ופקדתי בשבט וכו', ופקדתי דייקא]. והיינו, כשתשובתו רצויה לפניו ית' בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה, אזי באתערותא דלתתא וכמים הפנים וכו' אתערותא דלעילא, לעורר האהבה וחסד ה', למרק עונו ביסורים בעוה"ז. וכמ"ש (משלי ג, יב) 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכו'". ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל במצות התשובה, אף בכריתות ומיתות ב"ד. רק הוידוי ובקשת מחילה, כמ"ש בתורה (במדבר ה, ז) והתודו את חטאתם וכו'. ומ"ש ביואל (ב, יב) 'שובו עדי בכל לבבכם בצום ובבכי כו', היינו לבטל הגזרה שנגזרה למרק עון הדור ע"י יסורים באהבה. וזהו הטעם בכל תעניות, שמתענין על כל צרה שלא תבא על הצבור, וכמ"ש במגלת אסתר. ומ"ש בספרי המוסר, ובראשם ספר הרוקח וספר חסידים, הרבה תעניות וסיגופים לעובר על כריתות ומיתות ב"ד, וכן למוציא זרע לבטלה שחייב מיתה בידי שמים, כמ"ש בתורה (בראשית לח, ז-י) גבי ער ואונן, ודינו כחייבי כריתות לענין זה. - היינו כדי לינצל מעונש יסורים של מעלה ח"ו. וגם כדי לזרז ולמהר גמר כפרת נפשו וכו'" עכ"ל ק.

המורם מדבריו, שאף שאמרו בגמרא גבי כריתות ומיתות בית דין דתשובה ויוהכ"פ תולין ויסורים ממרקין, היינו רק להיות תשובתו רצויה לפניו ית' בשובו בכל לבו ונפשו מאהבה, שאז צריך ליסורים כדי להגיע לאהבת ה' וחסדו. - אבל מכל מקום אין הייסורים לעיכובא בעצם חלות התשובה, שלכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג, בחובת התשובה וסידורה, שום תענית כלל, ולא את כל הסיגופים של גלגולי השלג וכו' שכתבו הרוקח וספר חסידים, שאם היו הם לעיכובא בחלות התשובה, היו צריכים להזכירם. אלא בודאי שעיקרה של

תשובה היא רק הוידוי ובקשת המחילה. – אלא שעדיין אינו ניצול בתשובה מיסורים של מעלה הבאים מחמת אהבתו ית' אליו, ולזה כדי להנצל מהם צריך לזרז ולמהר גמר כפרת נפשו בכל אלו התעניות והסיגופים שיתענה בהם, וימנע בהם מהיסורים.

ודבריו צע"ג מאשר מפורש ברמב"ם פ"ז מהל' תשובה (הלכה ו-ז); "גדולה תשובה שמקרב את האדם לשכינה, שנאמר 'שובה ישראל עד ה' אלהיך', ונאמר 'ולא שבתם עדי נאם ה'', ונאמר 'אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב'. כלומר, אם תחזור בתשובה בי תדבק. התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום, משוקץ, ומרוחק, ותועבה, והיום הוא אהוב, ונחמד, קרוב, וידיד. וכן אתה מוצא שבלשון שהקב"ה מרחיק החוטאים בה מקרב את השבים, בין יחיד בין רבים וכו'".

"כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלהי ישראל, שנאמר 'עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם'. – צועק ואינו נענה, שנאמר 'כי תרבו תפלה וגו'', ועושה מצות וטורפין אותן בפניו, שנאמר 'מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, מי גם בכם ויסגר דלתים וגו''. והיום הוא מודבק בשכינה, שנאמר 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם'. – צועק ונענה מיד, שנאמר 'והיה טרם יקראו ואני אענה', ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר 'כי כבר רצה האלהים את מעשיך', ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר 'וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות' עכ"ל.

היינו שלפני החטא נתרחק מהקב"ה, והיה "שנאוי לפני המקום משוקץ מרוחק ותועבה". והיה "מובדל מה' אלקי ישראל", שנפסקה מחיצה וקיר חומת ברזל בינו להשי"ת. – כאשר מוכיחים סימני התוצאות מהבדלה זו, שממשיך הרמב"ם ומבאר; 'צועק ואינו נענה', 'עושה מצות וטורפין אותן בפניו', וחש ומרגיש, שאין עושין מצוותיו לא פרי למעלה ולא שורש למטה בלב.

אך עתה כאשר עשה תשובה, הוא בהיפך שנפלה כל חומת ההבדלה, והוא מודבק בשכינה, אהוב ונחמד קרוב וידיד, – כאשר נתהפכו סימני תוצאות תשובתו ודבקותו בשכינה, שצועק ונענה, ועושה מצוות ומקבלים אותם וכו'. [כאשר ביארנו זאת באורך בשיעור ערב שבת שובה תשס"ו, ועיי"ש שחתרנו להעלות הרבה עצות ודרכים בתיקוני מצוות ומידות, החוזרים ומדביקים את האדם בו יתברך עיי"ש. וע"פ מאמרם ז"ל (בבא בתרא דף פח ע"ב); "א"ר לוי קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות", אם כן בודאי שיש אף בהם עמל ויגיעה רבה, ולפעמים ישנם ייסורים בכדי לשלוט על מידותיו. ומתקן בזה באלו הייסורים הרבה פגמי עבירות. כי מרובה מידה טובה, ומה אם בעונשם של מדות אמרו שהוא גדול יותר מעונשם של עריות, א"כ ק"ו בתיקונם וכפרתם שבהתגברות העמידה בהם, מכפר על על העונש וגורם לתיקוני עונשים ויסורים].

והרי לפנינו מפורש שהתייחס הרמב"ם להדיא, לנקודה זו שהעלה התניא, לאהבת השי"ת שמתעוררת כמים פנים אל פנים אל השב אליו. ואף בזה גופא לא תלה הדבר לא בתעניות וסיגופים ולא בגלגולי השלג, ולא בייסורים כלל. אלא בעצם התשובה, כבר נעשה אהוב ונחמד קרוב ידיד, והרי הוא מודבק בשכינה. וכן מפרש להדיא, "עושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, 'כי כבר רצה האלהים את מעשיך'. ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר 'וערבה לה' וכו'". – הרי להדיא שהוא מקובל למעלה "בנחת ושמחה", ודלא כמ"ש התניא שבשביל 'לעורר האהבה וחסד ה' צריך לכל הסיגופים והמירוקים ולמנוע הייסורים. כי על כרחך מפורש כאן ברמב"ם שיש בחינת תשובה כזו שיש בכוחה להדביקו בשכינה, עד שאפילו מתאווין ומשתוקקים למצוותיו, וע"כ שבמדרגה שכזו כבר הוא מקובל ומרצה לפניו ית"ש באהבה וחסד גמורים. ואין צריך לזה כל הייסורים והתעניות חלילה כלל, כאשר לא תלה הרמב"ם דבקותו של זה בשכינה לא בייסורים ולא בתעניות, אלא בתשובה בלבד. וצע"ג כיצד יפרנס לה התניא לפסק הלכה זו שבפרק שביעי.

האומנם בודאי זו היא בחינה נשגבה בשלמות התשובה, כאשר תיעשה באמת ובלב שלם, עם כל תנאיה פרטותיה ודקדוקיה, הנצרכים לה. – ואת זו בחינת השלמות שבתשובה, הגדיר הרמב"ם בפרק שני; "ויעיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב לזה החטא לעולם". שתשובה זו ודאי תשובה משלם היא, ללא שום כחל וסרק, כאשר מקירות נפשו וכלותיו מתמרמר ליבו בקרבו על חטאו, ושב אל השי"ת באמת. בזה כבר נתקבלה תשובתו משלם במדרגה הכי גבוהה הנצרכת, ואין צריך עוד לשום יסורים וסיגופים ותעניות.

אלא שזו המדרגה עצמה קשה ועמוקה היא עד מאוד, שיוציא האדם את עצמו מכל וכל מכל הרגליו הרעים והנבזים, ויימצא כבר' חדשה לגמרי. – ולזה נצרכו הקדמונים בראשית חכמה וספר הקנה ושאר ספרי קודש, להמציא לאדם תיקונו בעזרת התעניות והסיגופים וכו'. אבל בודאי ישנה מדרגת תשובה שלימה בלעדיהם.

מדרגת התשובה שאינה שלמה בכוחה למנוע הפורענות שלא תחול עליו אבל עדיין ישנה בעולם

אולם כבר הקדמנו באות א', שהרבה מדרגות הם בתשובה, ואף כשלא הגיע בתשובתו לתכלית שלמות התשובה, שיעיד יודע תעלומות על קבלתו הפנימית באמת, שהיא קבלה כזו שלא ישוב לעולם לחטוא. – מכל מקום אף זו תשובה היא, מגדרי וחלקי התשובה.

וכדמוכח בנוסחת ברכת התשובה שתקנו אנשי כנה"ג בתפילת העמידה; "הַשִּׁיבֵנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ, וְקַרְבָּנוּ מִלִּפְנֵי לַעֲבֹדָתְךָ, וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתִשְׁבּוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ". – מכלל דאיכא תשובה שאינה שלימה, ואנו מבקשים אותו ית' שיחזירנו בשלמות התשובה, אבל גם תשובה שאינה שלמה תשובה היא.

וראיה בדבר שאף חלק מן התשובה מועיל, מדברי המדרש (במדבר רבה פרשה כ פסקה טו); "ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי (במדבר כב, לד), שהיה רשע ערום, ויודע שאין עומד מפני הפורעניות אלא תשובה, שכל מי שחוטא ואומר חטאתי, אין רשות למלאך ליגע בו" ע"כ.

והרי שמכנהו המדרש לבלעם בשם "רשע ערום", על אף התוודותו את חטאתו ואומרו חטאתי. כי לא היתה תשובת אמת כלל וכלל, רק בערמוניות רשעתו, אמר 'חטאתי' מן השפה ולחוץ, לפי שידע העצה והסגולה, שמי שאומר חטאתי, כבר אין הפורענות יכולה לידע בו, ואין רשות למלאך לשלוט בו. – עאכ"כ שאם אומר "חטאתי" בכוונת לב פנימית, אף אם אינה בתכלית שלמות האמת ושלמות החרטה וכו', מכל מקום הרי שבודאי אף היא נכללת במצות התשובה, ויש בכוחה למנוע הייסורים שקבעה הגמרא לחייבי כריתות ומיתות ב"ד וכו' רח"ל.

הנפקותא בין שני דרכי התשובה המבוארים, היא בקיומם של הייסורים והפגמים בעולם. כי הנה בכל חטא שעובר האדם, נעשה מזה מלאך רע, כשם שמן המצוה נולד מלאך טוב. וכן יש עוד הרבה השפעות הנגרמים בעטיו של נחש, בכללן הזוהמא שנכתמה נשמתו הטהורה, ובכיסוי אוטם לבו בקלפיה הקשה שנוצרה עם החטא, וביצירת כוחות המזיקין, שתיכף בעבירתו וחטאו נברא מזה מזיק וכוחות ס"ט"א. – והנה כל אלו אורבים לנפשו בכל עת להזיקו בכל מיני ייסורים ברו"ג רח"ל, וגם לחטוף מצוותיו שעושה, ולפתותו שוב ושוב בחלאת זוהמת חטאיו, וכן עז"ה הרבה תוצאות והשפעות רעות שמביא על עצמו עם החטא.

וכנגד כל אלו מועילה לו כל מדרגת תשובה שלא תהי' אם רק יהי' בה מיסודה של תשובה, שהיא הודאה ועזיבת החטא. שבזה כבר נמנעו הייסורים מלהתקרב ולבוא אליו, לפי איכות ענין תשובתו, והרחקתו אותם, ושוב אין למלאך רשות ליגע בו כלל.

האומנם נשארים אלו המזיקים בעולם, ולא נכחדו לגמרי מן העולם, כי עדיין רושם החטא קיים ולא נמחה מכל וכל, כאשר לא היתה תשובתו משלם. והם עומדים ומצפים ואורבים לו לאדם, מתי תבוא שעת הכושר לידם, שיירד מתשובתו, ויניח עולו מעט, ושוב יוכלו להכשילו חלילה ולפתותו לחטא, ואז יחזרו להנאת דבקותם בו, עד שתהי' העבירה מלפפתו, והקליפה נדבקת בו חלילה, והייסורים רודפים אחריו מכח אלו המזיקים שניתן להם רשות בחטאו לצער בו בכל מיני צער בחייו ולאחר מותו רח"ל.

משא"כ במדרגת התשובה העליונה והנשגבה, כשנתקיימו אצלו תנאי התשובה באמת ובלב שלם, הרי שבזה אין הייסורים קיימים כלל בעולם, וכל אלו שנתבארו בתוצאת החטא נעלמים ונכלים, גם הזוהמא ופגם שבנפש, והסרת המחיצה המבדלת וכו'. ואדרבה מרובה מידה טובה, שידבקו בו מלאכי הטוב, ורוח הקדושה תשכון עליו כל היום תמיד.

כאשר פירשתי במ"א, בלשון המשנה (אבות פרק ד, יא); "תשובה ומעשים טובים, כתריס בפני הפרענות". ולשון "תריס" מורה שעדיין הפורענות בעולם, ונמצאת מאחורי התריס, שכן אם עשה תשובה משלם, למה צריך הוא לתריס, הרי נעלמה הפורענות כלא היתה. – אלא מתניתין קמ"ל, שאף תשובה בעלמא שמקבל עליו מעתה לעשות מעשים טובים, הרי אף היא "תריס" ומגן היא בפני הפורענות שלא תוכל לשלוט בו. "שכל מי שחוטא ואומר חטאתי, אין רשות למלאך ליגע בו".

ד

ביאור תפילת תשליך

ובזה נבוא אל המכוון בתפילת תשליך; "ותשליך במצולות ים כל חטאתם". ונראה שבודאי לא איירי באדם שאינו מהרהר בתשובה מכל וכל, שבזה אין מקום ללחש שפתיים שכזה.

אלא תקנו נהג אמירת תשליך לפי מידת האיש הישראלי בימים הללו, שבודאי עושה תשובה, כל אחד ואחד לפי כוחו, – אלא שעדיין אין זו התשובה שלימה משלם, שתוכל לכלות כל המזיקים ולמחוק לגמרי כל רושם החטא עד שייהפך לטוב, לכופ את יצה"ר ג"כ ולהפכו לטוב. שזו מדריגה גבוהה מאוד עד שמעיד עליו יודע תעלומות וכו'.

– על זו המדרגה מבקשים ישראל על נפשם, שאף כי אין בכוחה של זו התשובה אלא למנוע נגיעת המלאך הרע באדם, אבל נמצאת היא העבירה בעולם, ומשוטטת סביב האדם כמבואר. – ועל כך מבקשים להשליכנה במצולות ים ולאבדה מן העולם, במקום עמוק שבלתי אפשרי לראותו ולהוציאו וכו'.

ועל כך מועלת לה התפילה כמבואר לרבינו יונה בשערי תשובה (השער הראשון אות מא); "העיקר החמשה עשר, התפלה. – יתפלל אל השם ויבקש רחמים לכפר את כל עונותיו, שנאמר (הושע יד, ג) 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו'. 'קחו עמכם דברים' – זה ענין הודוי. 'אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב' – זה ענין התפלה ע"כ.

והרי שצריך לצרף התפילה עם התשובה, שמלבד מה שצריך להתודות על עוונותיו בתשובה כראוי, גם צריך לזה תפילה. ומכאן מוצא מקור תפילת תשליך, שיחד עם התשובה מתפללים אנו להשי"ת לכפר עוונותינו אף שאין תשובתנו משלם, ולא ייזכרו העבירות ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם.

וטעם שמזכירים "מצולות ים" דייקא, ולא בשאול תחתיות וכיוצא, כי בשאול עדיין קיימת היא עימנו ויכולה לבצבץ ולצאת באיזה מקום, ומבקשים שתושלך לים מקום מופרד לגמרי, ומצולות הים יותר נחלקים ונפרדים, והנמצאים שם אינם עולים ליבשה לעולם. – וגם יש בו בים כח הטהרה, לטהר כבד העונות, ולעורר האדם לתשובה שלמה מאהבה יותר ויותר.

והי רצון שתתקבל תפילתנו ברצון, ויושלכו העוונות במצולות ים, ואף לעשות תשובה בשלמות ובאמת כראוי, ובזה נזכה עם כל בית ישראל לגמר חתימה טובה בביאת גוא"צ בב"א.

ערב יום הכיפורים

תשפ"ד לפ"ק

פה עיה"ק ירושלים ת"ו

מאמר

"האוכל ושותה בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי"
שבח מעלת אכילת ערב יום הכיפורים גדולה מתענית יום הכיפורים

א

חידוש הדברי בינה מתוך סוגיא דגמרא שקדושת ערב יום הכיפורים גדולה מקדושת יום הכיפורים דהא שקול הוא כב' ימי תענית

מכילתין (יומא פא:): "תני חייא בר רב מדפתי, 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה' (ויקרא כג, לב), וכי בתשעה מתענין והלא בעשור מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי".

ופירש רש"י על אתר: "הכי משמע קרא, 'ועניתם בתשעה', כלומר התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה. ומדאפקיה קרא בלשון עינוי, לומר לך הרי הוא כאילו מתענה בתשעה" ע"כ הצעת הסוגיא.

מבואר, דין אכילת תשיעי וגודל מעלתה, שאכילת האי יומא חשובה ושקולה כתענית תשיעי ועשירי יחדיו. שלכן אפקיה קרא למצות אכילת התשיעי בלשון עינוי, כד"א 'ועניתם בתשעה', כדי שמכוח אכילה זו אף התשיעי ייחשב לו כתענית, וממילא נמצא שהעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי וגם עשירי.

והנה פשטא דלישנא דגמרא כלפי האוכל בתשיעי, שמצד אכילת תשיעי עצמה כבר העלה עליו הכתוב כתענית של שתי הימים, אף בלא צירוף תענית העשירי, כי אם מחמת אכילת התשיעי בלבד כבר עלתה לו כתענית ב' ימים תשיעי ועשירי.

וכ"ק אא"ז זצללה"ה בסה"ק "דברי בינה" (האזינו ושבת שובה אות א) למד מכוח גמרא זו יסוד גדול במעלת האי יומא של ערב יום הכיפורים.

וזל"ק: "באמת קדושת ערב יום הכיפורים גדול עוד יותר מקדושת יום הכיפורים, וכמו שאמרו חז"ל (יומא פא:): כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי" עכל"ק.

והיינו, שיותר גדולה וחשובה קדושת ערב יום כיפור מקדושתו הנשגבה של יום הכיפורים עצמו.

וכוונת קדשו לדייק זאת מהך סוגיא, היא כמו שנתבאר שמוכח בדברי ר' חייא בר רב מדפתי, שזו האכילה של תשיעי מצד עצמה כבר שקולה במעלתה כתענית ב' הימים גם תשיעי וגם עשירי, אף בטרם שצירף לה את תענית העשירי, וכבר ביום התשיעי ואכילתו העלה עליו הכתוב כמי שכבר התענה גם תשיעי וגם עשירי.

והרי תענית העשירי אין בה אלא יום אחד של תענית בלבד, ולא מצינו בה בקדושת יום הכיפורים שתהא חשובה ושקולה כמו שני ימים. מה שאין כן בקדושת ערב יום הכיפורים יש בה משקל שני ימים תענית, ולא רק של יום אחד. – ומכאן העלה הדברי בינה יסוד חידושו המחודש שיותר תגדל קדושת ערב יום הכיפורים מקדושת יום הכיפורים עצמו.

וזה חידוש נפלא מבית מדרשו של הדברי בינה, וכמובן שומה עלינו לבאר זאת, ולקרב הדבר אל השכל, כיצד יתכן להגדיל יותר שבח מעלת קדושת ערב יום הכיפורים מקדושתו של יום הכיפורים, שהוא היום הקדוש, וביצירה מיוחדת נעלה ונשגבה של יום מקודש עליון בשגב קדושתו יותר משאר ימות השנה. ואילו הך יומא של ערב יום הכיפורים אין חוגגים בו באיסור מלאכה וכיוצא, והרי הוא בעיקרו יום חולין כשאר ימות השנה, וכיצד יתכן להגדיל שבח מעלתו וקדושתו עוד יותר מקדושת יום הכיפורים עצמו.

והגם שהוכיח זאת הדברי בינה מסוגיא ערוכה, שהעלה עליו הכתוב את התשיעי כשני הימים גם יחד כמבואר, עדיין עלינו לבאר בו מילתא בטעמא, ולהבין בזה מעלתו העצומה של 'ערב יום הכיפורים', מהי מהות מעלת היום וקדושתו, ובמה נתעלה מהות האי יומא עילאה כל כך, עד שיתעלה במעלתו יותר מן היום הגדול ביותר בשנה, וצריך עיון.

ב

חילוק יסודי בין הנאת הצדיקים מזיו השכינה למעלה בגן עדן לימות המשיח וחיי עוה"ב – ששם נהנים בעצם גופם מזיו השכינה שנזדכך ונהפך עצמו של גוף כמו נשמה

ואשר יראה בעזה"י, בהקדם מ"ש דו"ז צוקללה"ה מלובלין זי"ע [יומא דהילולא אתמול ח' תשרי] בספה"ק "ישועות אברהם" בכמה מקומות, שנדבר עם אביו זקני בעל הדברי בינה זי"ע, על תשוקת הצדיקים וציפייתם לימות המשיח, שלכאורה הרי יזכו לזה בעולם הבא כשיושבים בצל כנפיו יתברך ונהנים מזיו השכינה. וענה לו הדברי בינה שבכל זאת שם בעולם הבא הם בנשמתם בלבד בלא הגוף, ואילו לימות המשיח יזכה גם הגוף עצמו ליהנות מזיו השכינה.

וזל"ק בספרו פרשת בשלח (עמו' מב): "כמו שאמר אאמו"ר זצלה"ה זי"ע, למה צריכים הצדיקים לתחיית המתים בגופם, כי הלא הם נהנים בעולם הבא מזיוו של שכינה. – אך השם יתברך יראה לצדיקים עבודה, אשר בגופם יכלו לעבוד ה' כמו בהנשמה, עד כאן דבריו הקדושים".

וכן כתב שם מעין זה בפרשת כי תשא (דף קיז): "לעתיד לבוא יהיה 'יבולע המות לנצח וכו'" (ישעיה כה, ח), מחמת שיהיה ביכולת עם הגוף להשיג ביחד עם הנשמה. כמו שאמרתי כמה פעמים עבור אאמו"ר זצלה"ה, שאמר הטעם למה צריכים לתחיית המתים, כי מה יחסר להצדיקים בגן עדן, הלא הם נהנים שם מזיו השכינה הקדושה. – אך הקדוש ברוך הוא חפץ אשר לעתיד לבוא יהיה ביכולת אדם לזכך הגוף כמו הנשמה" עכלה"ק.

כלומר, שהוקשה לו בסוגיא דפ"ב דברכות (יז): "מרגלא בפומיה דרב, לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורביה, ולא משא ומתן, ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שנאמר (שמות כד, יא) 'ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו' ע"כ.

ומאחר שכבר יזכו הצדיקים בעולם הבא לאותה דרגה רוחנית עליונה ונפלאה של 'צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה', אם כן מדוע מצפים ומייחלים הצדיקים לימות המשיח, שזו כל עיקר מעלתה, כמ"ש בהגדה של פסח (ברכת המזון): "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו טוב, יום שכלו ארוך, יום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה". והרי כבר זוכים הם לאותה דרגה עצמה של עטרה בראשם והנאת זיו השכינה בעולם הבא, ולמה להו כל ימות המשיח.

ועל כך ענה מרן הדברי בינה, שחילוק עצום יש ביניהם, ולא דמיא ישיבת עולם הבא בהנאת זיו השכינה לימות המשיח. שכן העולם הבא אין בו כי אם הנאת הנשמה בלבד, והגוף מנותק מאותה הנאת זיו עליון. וכמ"ש להדיא בסוגיא דברכות הנ"ל: "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורביה, ולא משא ומתן, ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות". – ונמצאת אם כן כל אותה הנאת זיו העליון מגעת אל הנשמה בלבד, על ידי ההתפרדות מן הגוף הגשמי, ובניתוק הכוחות הגשמיים שבאדם, לא באכילה ושתיה ולא בפריה ורביה ומשא ומתן וכו', כי אם הנאת הנשמה העליונה בלבד.

מה שאין כן לעתיד לבוא, כאשר 'יבולע המוות לנצח', או אז יזכו הצדיקים לאותה מעלה בגופם הגשמי ממש, לא רק בתענוגי הנפש והנשמה, אלא עצם הגוף הגשמי בשר ודם תהא הנאתו מוחשית בהרגשת רגשי עליון של הנאה מזיו השכינה.

וכמו שביאר בזה, שהגוף עצמו ייהפך לעתיד לבוא כמו נשמה, שמעוצם הזיכוכ שיזדכך העולם בימות המשיח, עד שלא תישאר בו שום סיג של זוהמא, גם הגוף הגשמי עצמו יהא כנשמה רוחנית עליונה, וכל הנאתו ושביעתו תהא בהנאה מוחשית של הגוף מנועם זיו עליון רוחני ונשגב.

ועל כך שפיר מצפים הצדיקים משתוקקים ומייחלים לימות המשיח ולעתיד לבוא, כי זו היא מעלה יתרה בפני עצמה שאין לה דמיון למה שיזכו לעולם הבא אחר מאה ועשרים, כשתיפרד הנשמה מן הגוף ותעלה למעלה למקום חופת כל צדיק וצדיק, ותהא נשמתו נהנית מזיו השכינה בהנאת נשמה בלבד, אבל הגוף אין עימה שם. מה שאין כן לימות המשיח נשאים בגופם ממש, ובהנאת בשר של הגוף הגשמי לא יהא להם בעולמם כי אם הנאת זיו עליון, גוף כמו נשמה, נהנין מזיו השכינה בלבד.

וצריך לומר ביסוד דברי קדשו הללו, שהם אמורים בדרך כלל כלפי רוב רובם של הצדיקים בכללם, שהגוף נפרד מן הנשמה, ורק מתוך אותו פירוד יכולים לזכות להנאת הנשמה הרוחנית מזיו השכינה.

כמו שמוכח בסדר הגמרא, שרק לאחר דמוקמינן שאין כעולם הזה העולם הבא, ולפי שהעולם הבא אין בו לא אכילה שתיה ולא פריה ורביה ומשא ומתן, ולא קנאה שנאה ותחרות, אז ממילא ניתן להגיע למדרגת "צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה". – אבל גופם יעמוד להם בעוכריהם מאותה דרגה עילאה ונשגבה.

אמנם מצינו צדיקים יחידים מתי מספר, שעצם גופם הגשמי נזדכך כל כך עד שנהפך אף הוא לרוחני, והרי עצם הגוף עצמו כמו נשמה הוא ולא כגוף בשר גשמי.

על דרך שכתב בספה"ק "תפארת היהודי" (אות ב) וזלה"ק: "ושמעתי מפי דו"ז הרה"ח מו"ה יודיל לאנדא ז"ל, ששמע מפי רבינו הגדול האר"י מרוזין זי"ע, שאמר על הגאון האלקי מאפטא ומעזבוז, בעהמ"ס 'אוהב ישראל', שהגוף הגשמי שלו הוא בהירות של אלף נשמות ישראל" עכלה"ק. והביאו כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה בספה"ט "חלקת יהושע" מאמר חמישי (עמו' קלט), עיין שם מה שביאר בזה.

וכיוצא בדבר כתב בספה"ק "אורח לצדיק" (ריש פרשת תזריע) להרה"ק הר"ר אליעזר ליפא מחמעלניק זצוק"ל בן מרן הרה"ק אי"א בעל ה"נועם אלימלך", וזלה"ק: "כמו ששמעתי מאאמו"ר ז"ל שאמר כמה פעמים, הלואי שיהיה לבני אדם נשמה טהורה מזדככת כמו הגוף שלי" ע"כ. ויעוין שם מה שביאר בזה לפי דרכו.

ואם כן צדיקי עליון הללו שרפי מעלה, כבר נעשה עצם גופם מזוכך ממש כנשמה עליונה וטהורה, ואולי אף כאלף נשמות ישראל יחדיו, וכבר קיימת בהם אותה דרגה שלעתיד לבוא שלא שייך בהם שום בחינה גופנית גשמית כלל, וכבר זכו לראות עולמם בחייהם, ובחינת ימות המשיח כבר נתקיימה בהם בעוצם זיכוכ גופם הגשמי כמו נשמה טהורה.

אבל אין אלו אלא יחידים מתי מספר, ובדרך כלל קיימא לן שאין עולם הבא כעולם הזה, ורק מכוח שעולם הבא אין בו כוח הגוף, לא באכילה ולא בשתיה וכדומה, לכן זוכים ליהנות מזיו השכינה בעוצם מעלת נשמתם המאירה ומזוככת, אבל הגוף נפרד מן הנשמה, ולכן צריכים להגיע לימות המשיח ולחיי העולם הבא שרק אז יזכו לאותה דרגה של הפיכת חומר לצורה גמורה, ושיהא עצמו של גוף הגשמי מזוכך כמו נשמה מאירה ומזוככת, כאשר תעבור כל רוח הטומאה מן הארץ בשלמות, ומכל עצם הגשמיות שבעולם תאיר ותזריח אור קדושת שכינתו יתברך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יציר כי אתה יצרתו, אז ייהפך הגוף עצמו כמו נשמה, ותהא עצם הנאת הגוף ברוחניות נשגבה, צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.

ג

שבח מעלת קדושת ערב יום הכיפורים בעסק עבודת הגשמיות לשם שמים לזכך עצם הגוף יותר מיוהכ"פ שהוא יום הנשמה בניתוק מהגוף

ואחר הנחת יסוד זה נבוא אל הביאור במעלת קדושתו הנשגבה של 'ערב יום הכיפורים', דהנה דרגה זו של הפיכת גוף לנשמה פשוט שיש בה מדרגות רבות רמות ונשגבות זו למעלה מזו, ולאו כל אנפין שווים, וכל צדיק נכווה מחופתו של חברו, לפי מה שהפך הוא חומר לצורה.

וכשם שבכוחות השכל עצמו, וכוחות הרוחניים שבנשמת האדם ישנם הרבה בחינות ומדרגות, ולא הרי מוח ונשמה של זה כמוח ונשמה של זה. כמו שבכוח גבורת הגוף אנו רואים מדרגות שונות, זה חזק מזה וזה גיבור מזה.

כן הדבר במעלה המופלאה דנן של הפיכת גוף וזיכוכו הנעלה כמו נשמה, שגם בזה ישנם הרבה חילוקי מדרגות, ותמיד ניתן להתעלות ולהזדכך יותר ויותר בהפיכת גוף גשמי כמו נשמה, עד שהגיעה מדרגת זיכוכ גופו של הרה"ק מאפטא פי אלף ממדרגת נשמת ישראל רגילה כנ"ל.

ואשר לפי זה נראה במהות האי יומא עילאה של ערב יום הכיפורים ששורש עניינו הוא בזיכוכ הגוף עצמו, שמתעסקים אנו בעסק מצוות היום באכילת הגוף ושתייתו. ואף כי עדיין אין זו אותה דרגה ומעלה שתהא לעתיד לבוא בביאת המשיח, כאשר תימלא כל הארץ דעה את ה', שעצם הארציות עצמה תזריח אורו יתברך וחיות ניצוץ אלקי המחיה ומהווה את הגשמיות. ובזמן הזה כשעדיין לא זכינו לכך שעצם הגשמיות והארציות תתהפך כולה לרוחניות. – מכל מקום מעין אותה דרגה זוכים ישראל בערב יום הכיפורים, שאף הוא יש בו ענין זיכוכ של הגוף הגשמי עצמו, להאיר באור עליון רוחני, ומכאן שורש מהות מעלת קדושת ערב יום הכיפורים.

דהנה כל עיקר מצוותו של ערב יום הכיפורים, אמורה באכילה ובשתיה שאנו אוכלים בגוף הגשמי. ומצווים אנו מפי עליון להתעסק בצרכי הגוף ומאווייו. ואין זה דומה כלל וכלל לשאר מצוות הרוחניות, שאנו מצווים לעזוב ולהתנתק מתאוות הגוף ועיסוקיו, ולעסוק בעיסוקים רוחניים של תורה ותפילה ודבקות השי"ת בכוח הנפש והנשמה, שהינם מצוות שעיקר עבודתם בעזיבת הגוף.

מה שאין כן מהות 'ערב יום הכיפורים' כל כולו נוחת ויורד אל הגוף עצמו, להתעסק בעניינים הגופניים של אכילה ושתייה. וזו עיקר עבודת היום שתהא אכילת הגוף אכילת מצוה, להעלות בעצם האכילה שהגוף אוכל והגוף שותה, ריח ניחוח אישה לה', נחת רוח לפני שאמרתי לאכול ולשתות בתשיעי ונעשה רצוני.

ובזה שונה בתכלית בחינת קדושת ערב יום הכיפורים, שרצון השי"ת מישראל ביום זה להתעסק עם גופם ולהתייחס במצוות היום לעצם הגוף עצמו. וכטעם הפשוט של מצוה זו דאכילת תשיעי, כדי שיוכל לצום בעשירי. וכדמפורש להדיא בלשון רש"י ז"ל (יומא פא:) (שהובא לעיל אות א): "התקן עצמך בתשעה, שתוכל להתענות בעשרה".

והטעם הפשוט בזה, שחם השי"ת על בניו אהוביו, שלא יצטערו כל כך בתענית מחר ביום הכיפורים, ויתקנו את גופם להיות מוכן להתענות בעשירי, כי אכילה ושתייה דתשיעי מיקל ומסייע לצום בעשירי. שהרי אם לא יאכל אדם ולא ישתה בתשיעי יקשה לו ביותר להתענות שני ימים, ולאו כל מוחא סביל דא בצום רצוף של שני ימים יחדיו, כי יש שיעור לאדם עד כמה יכול לסבול, וכמה יקשה עליו סבלו.

לפיכך ציוונו השם יתברך להתקין הגוף עצמו בהאי יומא של ערב יום הכיפורים, לאכול ולשתות בו, ולהתעסק עצמנו במצוות היום באכילת ושתיית הגוף.

ונמצינו עולים לפי דרכנו, בשורש יסוד מצוות היום ומהותו, שהיא בבחינה מסוימת בדרגה של לעתיד לבוא, שהגוף עצמו מזדכך בעבודת בוראו כמו הנשמה. והרי תורתנו הקדושה נצחית היא, וכל דבר וענין שבה שייך ונוהג בכל עת ובכל יחיד כנודע. ואף אותם בחינות ועניינים הנוהגים לעתיד לבוא, שייכים בזעיר אנפין באותה בחינה גם בימינו אנו בזמן הזה, ועל כך באה שורש זו המצוה ועניינה לזכך את הגוף מכוח אכילה ושתייה של מצוה, שאף האכילה הגשמית תהא שקולה ונחשבת כשביעה רוחנית מזיו השכינה. וכדוגמת אכילת הקרבנות בבית המקדש ודומיהם, כאשר הכתוב מעיד בזה (שמות כד, יא) "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו", בחינת אכילה ושתייה שיש בה עידון עליון כמחזה אלקים, הנאה מזיו השכינה ודבקות השם יתברך בעצם הגוף עצמו היושב ועוסק במצוותו באכילתו ובשתייתו ריח ניחוח לה'.

ויסוד זיכוכ הגוף יש בו עבודה רבה, כאשר רואים אנו לפעמים אנשים שכל כולם משוקעים בתאוות גשמיות תאוות בשרים רח"ל, ואינם נפרדים מהם לעולם, וכל העת דעתם ונפשם בתוככי תאוותם רחמנא ליצלן.

על דרך שכתב המהרש"א בחידושי אגדות פ"ק דראש השנה (טז. ד"ה הביאו עומר) שהאדם שאין בו תורה הרי הוא כבהמה ממש, ונפשו נפש בהמית בלבד. וזה לשונו: "חיי ג' נפשות יש בעולם, שהם נפש הצומח, ונפש הבהמה, ונפש האדם. כי המים בחג הם חיי נפש הצומח, והעומר של שעורים הוא חיי נפש הבהמה, כדאמרינן פ"ק דפסחים (ג:): שעורים נעשו יפות, אמר ליה צא ובשר לחמורים. ובמס' סוטה (טו.) אמרינן, תביא מנחת שעורים שהוא מאכל בהמה. ושתי הלחם של חטין היו, והוא חיי נפש האדם וכו'".

"והוא מבואר שאמר הכתוב (דברים טז, ט) 'מהחל חרמש וגו'', שהוא קציר שעורים, 'תחל לספור שבעה שבועות', שהוא יום קציר חטים, שהם ב' הלחם. והכוונה בו, כי בצאתם ממצרים שנקראו 'חמורים', והיו ישראל גם כן בלא מצוות, לא היו ראויים רק למאכל בהמה שהן שעורים, כמ"ש צא ובשר לחמורים. עד ספירת ז' שבועות, על שם (משלי ב, ד) 'וכמטמונים תחפשנה', שהוכנו אז לדעה שמביא מאכל חטים, שאז קבלו התורה. ועל כן מביא ב' הלחם מחטים שמביא הדעת וכו'. ועל כן אמר 'מהחל חרמש בקמה', שהוא קציר שעורים מאכל בהמה, תספור חמישים יום עד הבאת שתי הלחם שבאה מן החיטין, לקבל דעה וחכמת התורה" ע"כ.

הרי מבואר, שעד שלא קיבלו התורה אין נפשם כי אם נפש הבהמה בלבד, ומאכלם מן השעורים כמאכל החמורים, כי בלא תורה נאמר (יחזקאל כג, כ) "אשר בשר חמורים בשרם", ואלו בני אדם שדומים עצמם ומעשיהם כבהמה. וכדדרשינן בפ"ג דסוטה (כב.) כלפי בור ועם הארץ אשר לא קרא ולא שנה, עליהם הכתוב אומר (ירמיהו לא, כו) "הנה ימים באים נאום ה', וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה, זרע אדם וזרע בהמה" ע"ש.

וכל עיקר עבודת האדם עלי אדמות היא בזיכוכ הגוף שלא יהא כבהמה, אלא 'לעולם יהא אדם', בבחינת 'אדמה לעליון', לזכך את הגוף מכוח התורה והמצוה ודבקות קל חי. להגביר בו כוח הדעת הנובעת וזורחת בנשמה, שתגבר על מאווי הגוף, ויתהפך מנפש בהמה לנפש אדם.

ולכוונה זו נתנה תורה לנו את האי יומא עילאה של 'ערב יום הכיפורים', שבאה מצוותו באכילה ובשתיה שהם ענייני גוף ועסקי הגוף, כדי שבכך יזדכך הגוף ולא ישאר שקוע בגשמיותו וריחוקו בנמיכות הארציות של הגוף, אלא תהא זו אכילה של מעלה אכילה של מצוה.

וכמובן דרכי זיכוכ זה הוא בכוונת האדם את דעתו ואת נפשו לאכילה של מצוה, וכמו בשאר מצוות שצריך שיתן דעתו וכוונתו עליהם כדי שיפעלו פעולתם לטובה, כן במצוה זו יש לכוון דעתו וליבו לכוונת האכילה והשתיה שתהא לשם שמים, לפי שמצווים אנו כיום על האכילה.

ואף בדרגה הפשוטה של אכילה לשם שמים, שסידרו רבותינו הראשונים ז"ל, שיחשוב באכילתו כדי שיהיה לו כוח בגופו לעבוד השם יתברך, אף היא יש בה זיכוכ מופלא לגוף, שבזה נמצא שאינו מונח באש תאוותיו הבוער בקרבו, אלא פורש מהם לאכול כדי להברות גופו ונפשו.

על דרך שכתב בטור אורח חיים (סימן רלא) וזה"ל: "בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכווין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתעלה, כדכתיב (משלי ג, ו) 'בכל דרכיך דעהו', ואמרו חכמים ז"ל (אבות ב, יב) 'ויהיו כל מעשיך לשם שמים'. וכן סידר ה"ר יונה הענין בפרקי אבות (שם), ויהיו כל מעשיך לשם שמים, אפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה, וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו וכו'" עכ"ל, ונפסק שם בשולחן ערוך ע"ש.

והיינו משום כי בעצם מחשבה יסודית פשוטה זו, שהוא אוכל כדי שיהיה כוח בגופו לעשות רצון קונו, כבר עשה מהפכה גדולה בגופו, וכל קרביו וכליותיו אינם להוטים אחר התאוה וחשקת האכילה בארציות ותאוות, אלא הוא מתעלה מן הבהמיות ומתדמה לעליון, כדי שבכוח זו האכילה יוכל לעבוד השי"ת.

ויתרה מזו, שהרי נצטוונו בדת תורתנו הקדושה (דברים ד, טו) **"ונשמרתם מאוד לנפשותיכם"**, שאנו מחויבים בזה לשמור 'מאוד' על בריאות הגוף והנפש, כמו שהאריכו בזה האחרונים, [עיי' בספר חרדים (לאווין ד, כה) ועוד].

ומיסוד מצוה זו היא שרצון השם יתברך הוא שיהיה האדם בריא וחזק לעבודת בוראו, כדי שיהא בכוחו לעשות תכלית עבודתו עלי אדמות בתורה ובמצוות ובמעשים טובים.

והרי פשוט שבגוף ונפש חלשים ונחלשים לא יוכל אדם לעבוד את בוראו כהוגן, כאשר בכל עשיה ועשיה לא יוכל לפעול כהוגן בתוקף ובנמרצות כי תש כוחו ונחלש.

ולמשל בעת הזקנה, כאשר נחלשים הכוחות וכבדות הגוף ולאותו מחלישה את האדם ומתשת כוחו לא יוכל בכך לשמש את קונו, ולעשות את חיוביו בתורה ובמצוות. ואשר מהאי טעמא מבקשים ישראל תמיד, ובפרט בתפילות הימים הנוראים בימי הרחמים והסליחות: **"אל תשליכנו לעת זקנה"**, כתפילתו הנעימה של דוד המלך ע"ה בספר תהילים (עא, ט): **"אל תשליכני לעת זקנה ככלות כוחי אל תעזבני"**. כי בהיות האדם מושלך לעת זקנה לא יוכל לעשות תורתו ומצוותיו בעולמו.

ולכן שייך תפילה על כך, הגם שמצד טבעי הגוף דרכו של זקן שתש כוחו, והגוף מצד עצמו וטבעו הולך ונחלש. מכל מקום מבקשים אנו ומתפללים בכל לב, **"אל תשליכני לעת זקנה"**, כדי שיימצאו בי הכוחות לעבוד את השם יתברך ולעזור ולסייע לישראל. וכבר מצינו בו במשה רבינו וכיוצא בו שהכתוב מעיד בו (דברים לד, ז): **"לא כהתה עינו ולא נח ליחו"**.

ולפיכך מחמת טעמים הללו המדוברים מצווים ועומדים אנו, על שמירת בריאות הגוף והנפש, שלא יתקלקל ח"ו כוחות הגוף והנפש, לשומרם בבריות גופא ונהורא מעליא, ונשמרתם לנפשותיכם מאוד!

ומיסוד זה באה חובת אכילת ערב יום הכיפורים, שצריך לכוון את ליבו ודעתו לכל הפחות לכוונה פשוטה זו, שאנו מצווים לאכול ולשתות כדי לשמור על בריאות הגוף והנפש, ואכילת הגוף תהא לצורך עליון, להתקין את הגוף בתשיעי להיותו מוכן לצום העשור.

וכוונה זו היא הכוונה הפשוטה הנדרשת מאיתנו באכילת הגוף, ואף כי יש בזה מדרגות רבות ונשגבות כנודע, ובחינות רבות גבוה מעל גבוה. וכענין מ"ש המקובלים בסוד כוונת האכילה, [שתובת 'מאכל' עולה בגימטריא צ"א שילוב שתי השמות], כידוע ליודעי ח"ן. כמ"ש מרן כ"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זצוקלה"ה ב'צעטיל קטן' (שלהי ס"ק טו): **"יצייר לפניו בשעת אכילה האותיות מאכ"ל בכתב אשורית, ויהרהר שעולה צ"א, כמנין הו"ה בשילוב אדנ"י עכלה"ט**. – מכל מקום אין אנו נדרשים למדרגות נשגבות הללו, שאף בכוונה הפשוטה של האכילה לשם שמים כמבואר, כבר חל ונעשה זיכרון מופלא לעצם הגוף, לקדשו ולרוממו ולהעלותו מרפש הגשמיות שבשקיעות תאוות חומריות, וכבר מתעסק הוא בקדשים במצות 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם', להתקין את גופו לעבודת השם, ולעשות נחת רוח לבורא ברוך הוא שרצונו שיהיו יהודים בריאים בגופם ובנפשם וחזקים לתורה ועבודה.

וזה ביאור דברי כ"ק דו"ז זצוקלה"ה בספה"ק ארון העדות פרשת בראשית (דף ד:): בשם אא"ז הרה"ק הרבי ר' ירחמיאל זצוקלה"ה, 'ברשית ברא' – הדבר הראשון במעלה הוא הבריאות. וזל"ק: "אמר בשם אא"ז הקדוש הר"ר ירחמיאל זצ"ל מפרשיסחא, שבראשית רומז לבני חיי ומזוני, שהם העיקר והראשית בצרכי האדם. כי **'ברא' מלשון 'בריאות', רומז לחיי**. וגם מלשון **'בר בטני' (משלי לא, ב)** רומז לבני, ומלשון **'לשבור בר' (בראשית מב, ג)**, רומז למזוני. והוסיף הוא זצ"ל רמז לזה, כי מלת בר"א גימטריא 'בני חיי מזוני' עכלה"ק.

ומבואר היטב על פי האמור, שבריאות הגוף יש בה זיכרון יותר נעלה, שמתקיים בה 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם', והרי היא חשובה במעלה יותר מעבודת הנשמה, ולכן היא 'בראשית' סדר העדיפויות.

ונראה בעומק דברי קדשו, 'בראשית ברא' מלשון בריאות, ללמד שתיכף בראשית הבריאה הכין הקב"ה את עולמו בצורת 'ברא', שיהא מוכן ומתוקן בבריאות תמיד. והטביע בטבע הבריאה שפע של בריאות איתנה לכל הנבראים תמיד, כידוע מכל מיני עשבים של רפואות שונות, או מים מלאים מינרליים בריאים וכיוצא.

ואף בתוך כל נברא עצמו מוטבע כוח בריאותו, שאם חלילה יחלה האדם או איזה מהנבראים, יש בו בתוכו כוח רפואה טבעית, והגוף מרפא את עצמו לחזור לאיתנו ולבריאותו תמיד.

וטבע זה טבוע הן בבני אדם, שבכל מכה שלא תבוא בגוף או בנפש, יש בו כוח להתרפאות ולחזור לבריאותו התקינה. וכן יש בו 'חיסונים' מיוחדים לעמוד ולהתגבר כנגד כל פגע ומחלה במערכת חיסונית טבעית, כדי שלא יוכלו לפגוע בו. והן בחיות ובהמות ואפילו באילנות וצמחים, שמוכן בהם כוח ריפוי מכל חולי ומכה, להחזיר את עצמם למצבם הבריא והנכון עבורם בכל עת ומצב.

וזה ביאור עומק דברי זקני הרבי ר' ירחמיאל זצוקללה"ה, שאת כל זאת ייסד בהם הבורא ברוב טובו וחסדו מיד בראשית הבריאה. וכן בשאר הדברים הנצרכים בעולם הן בבני חיי ומזוני, כבר הוכנו והוטמנו בגוף הבריאה עצמה כל צורכי הבריות בבנים טובים חיי אריכי ומזוני ריחי. ואם רק ישמור האדם שלא לקלקל את עולמו, ימצא הכל מוכן ומזומן עבורו בכל צרכיו משלם.

ובספה"ק צוואת הריב"ש (דף יג): "מריב"ש כאשר גופו חולה גם הנשמה נחלשת, ואינו יכול להתפלל כראוי, אף על פי שהוא נקי מעבירות, לכן צריך האדם לשמור בריאות גופו מאוד" ע"כ.

ובספה"ק "תולדות אדם" שלהי פרשת מצורע, וזל"ק: "כי קודם צריכים להיות בריא בבריאות הגוף בשלימות כדי שיוכל לעבוד את השי"ת. כמו שאמר לי הרה"ק ר' ישראל מרוזין זצלה"ה זי"ע כשהייתי אצלו בימי נערותי, והייתי מדבר עמו אודות רפואת הנפש ורפואת הגוף, ואמרתי לי שרפואת הנפש הוא עיקר אצלי, והוא ז"ל אמר לי לא כן כי קודם צריכים להיות כלי מקבל, ואם ח"ו הגוף אינו שלם אזי אינו כלי לקבל לזאת צריך להיות רפואת הגוף קודם ובריאות בשלימות, היינו כמו שנתבאר שהאברים יהיו בריאים ברוחניות וגשמיות, ואז הנשמה יכול להשפיע על אבריו" עכ"ל"ק.

ולפי האמור עולה יתרה מזו, שלא רק שצריך לשמר על בריאות ורפואת הגוף כראוי מצד היותו 'כלי' להחזיק ולקבל את הנשמה. אלא אף בריאות הגוף מצד עצמו מעלה ועושה נחת רוח לפניו יתברך שמו, במה שמתקיים רצונו בבריאות הגוף, ובקיום רצונו במצות "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם", נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו.

תכלית המורם מכל המדובר, ביסוד מצות אכילת ערב יום הכיפורים, שיש בה כוח זיכון עצמו של גוף, לא רק בעבודת הנשמה הרוחנית, ולהתקרב בכוח זיכון זה גוף אל מדרגת נשמה בבחינה מסוימת כמבואר. וכשחושב במחשבתו באכילה הגשמית שהיא לצורך הנשמה, להתהלך מכוחה של אותה אכילה בגוף בריא בעבודת השם יתברך, ולהתקין את גופו לצום העשירי, הרי זו המחשבה יש בה מעלה נפלאה ונשגבה מאוד, והיא היא המזככת ומטהרת את הגוף.

על דרך שהעיד מרן החתם סופר זצוקללה"ה, שיותר קשה היא האכילה לשם שמים מן התענית לשם שמים. וכן הוי מרגלא בפומיה דמרן הכתב סופר זצלה"ה בשם אביו החתם סופר, כי נקל לאדם התענית לשם שמים מן האכילה לשם שמים. כפי שהביא בספר "חוט המשולש החדש (ח"א דף נא): וז"ל: "ושמעתי שסיפרו לזקני [החתם סופר] מהגאון הקדוש מו"ה רבי מרדכי בנעט זצ"ל, שאינו אוכל כי אם כדי להחיות את נפשו. וענה זקני זצ"ל, ניכט עססען לשם שמים איזט קיין זא קונסט אלס יא עססען לשם שמים" עכ"ל הזהב.

והיינו כי בתענית ועזיבת מאוויי הגוף, עזב האדם את תאוותיו ואת יצרו, וממילא נקל לו יותר לחשוב לשם שמים, שתהא תעניתו לשמה. אבל האכילה לשמה קשה יותר, כאשר מצד הגוף נמשך אחר האוכל בתאוות יצרו הרע, והרי הוא צריך להתגבר כנגד חומר הגוף, בה בשעה שהוא עוסק עתה ממש בצרכיו ומאווייו, ואף על פי כן לא לתת את דעתו עליהם, כי אם לחשוב במחשבתו בכוונה לשם שמים, זה קשה לו לאדם שבעתים, ולכן יותר נעלה וחשובה אכילה לשם שמים מתענית לשם שמים.

ואשר לפום דרכנו שפיר תתישב מעלת ערב יום הכיפורים הגדולה, ויבואר בטוב טעם היסוד שחידש זקני הדברי בינה, שיותר גדולה וחשובה קדושת ערב יום הכיפורים מקדושתו של יום הכיפורים עצמו, כדמוכחא סוגיא דמעלה עליו הכתוב כמי שהתענה גם תשיעי וגם עשירי יחדיו. – שהרי כאן לא נפרד מן הגוף, אדרבה כל עסקו של יום וכל מצוותו היא להתעסק בצרכי הגוף במאכל ובמשתה גשמיים, וזו העבודה גדולה ונעלה וחשובה יותר מעבודת התענית, כמו שייסד לנו החתם סופר הנ"ל.

ובזה תגדל ותשתבח מעלת האי יומא עילאה של ערב יום הכיפורים, שבו אוכל האדם ושותה ומתעסק בצרכי גופו, וליבו ומחשבתו נתונים לתאוות למצות בוראו, לעשות נחת רוח ליוצרנו באותה אכילה גשמית שהיא אכילה לשמה, אף בכוונה הפשוטה של כל איש ישראל, כי מצוה היום לאכול ולשתות, וגם מי שאינו רעב יש לו מצוה לאכול ולשתות בהאי יומא, כי כך גזרה חכמתו יתברך, רחמנא אמר אכלו ושתו. – ובכך נמצאת עבודתו חשובה ונעלה לאין ערוך, עד שיש בכוחה להשפיע על זיכוך הגוף עצמו וטהרתו, מעין מעלה דלעתיד לבוא כשהגוף עצמו ייהפך לנשמה.

מה שאין כן בעבודת יום הכיפורים, הרי הוא כולו רוחני, יום שאין בו צרכי גוף, יום שכולו נשמה, כשאנו מתנתקים עצמנו מן הגוף, ונדמים כמו מלאכי עליון, שאין בהם לא אכילה ולא שתיה, ולא שאר ענייני וצרכי הגוף. – הרי זו עבודת נשמה בלבד, ולא דמי כלל לעבודה שנעשה בתוך צרכי הגוף, עימו יחדיו, לרוממו לזכרו ולהעלותו מהתגשמותו הבהמית לזיכוך של נשמה.

וכאמור אין המדובר כאן במדרגות נשגבות של צדיקי עליון שכל אכילתם כקרבנות לפני ה', אלא בכוונה הפשוטה ביותר, המינימום של הכוונה שהוא אוכל כדי שיהא לו כוח לצום, ולקיים 'ונשמרתם לנפשותיכם' מאוד, זו היא הכוונה הפשוטה והחשובה ביותר, והיא עולה ומתעלה עד לפני כיסא הכבוד, לנחת רוח לפני יתברך.

יעזור השם יתברך, שנזכה לאוכל אכילת תשיעי בכוונה הפשוטה לשם מצוה, ובזה ימצא עצם גופנו מזדכך כבחינת נשמה, כמבואר שמחשבת 'לשמה' פשוטה זו מעלה ומרוממת את קדושת ערב יום הכיפורים יותר מקדושת יום הכיפורים.

ונזכה לעשות רצון ה' בהאי יומא, ושלא להסיח דעת מכוונה זו של מצות האכילה בתשיעי לשם מצות השם. ובזה נזכה להחיש את ביאת משיח צדקנו אשר יזכך כל הגופים כולם שייהפכו בעצם מהותם כמו נשמה רוחנית, ומלאה עצם הארץ דעה את ה', בביאת גואל צדק במהרה בימינו, ונזכה לשנה טובה ומבורכת ברוחניות ובגשמיות ובכל העינינים לטובה, אמן.

דרשת כל נדרי בהתקדש ליל יום הכיפורים תשפ"א

פה עיה"ק ירושלים ת"ו

דרכי תשובה וכפרה לעוון חילול השם

א

פתיחת יום הכיפורים בתפילת כל נדרי – וחומר עוול חילול השם שבפשטות הש"ס נראה דלא מהניא ליה
כפרה דיום הכיפורים

"כָּל נִדְרֵי וְנִאֲסָרֵי וְשְׁבוּעֵי נִתְרָמִי וְקוֹנָמִי וְכו', דְּאִנְדְּרָנָא וְדְּאִשְׁתַּבַּעְנָא וְדְּאִתְרִמְנָא, וְדְּאִסְרָנָא עַל נַפְשִׁיתָנָא וְכו'."
בְּכֻלָּהוּן אִיתְרַטְנָא בְּהוּן, כְּלָהוּן יְהוּן שְׁרוּן, שְׁבִיקוּן שְׁבִיתִין בְּטָלִין וּמַבְטְלִין, לֹא שְׁרִירִין וְלֹא קְנִימִין".

פותרים אנו את היום הקדוש, בתפילת 'כל נדרי', ומבקשים על התרת כל הנדרים והחרמות וקונמות.

ויש להתבונן בטעם המנהג, מה ענין התרת נדרים זו תיכף בהתקדש עלינו יום הכיפורים. וכנראה צריכים אנו
עם כניסתנו להאי יומא רבא עילאה להתרת נדרים זו, ויש לבאר ענין הצורך בהתרת הנדרים לכפרת יום
הכיפורים.

ונראה בעזה"י בהקדם סוגיא דארבעה חילוקי כפרה, בשלהי מכילתין (יומא פו.): "שאל רבי מתיא בן חרש
את רבי אלעזר בן עזריה ברומי, שמעת ארבעה חילוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש. אמר, שלשה הן
ותשובה עם כל אחד ואחד."

"עבר על עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר (ירמיה ג, כב) 'שובו בנים שובבים'."

"עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, שנאמר (ויקרא טז, ל) 'כי ביום הזה
יכפר עליכם מכל חטאתיכם'."

"עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר
(תהלים פט, לג) 'ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם'."

"אבל מי שיש חילול השם בידו, אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר (ישעיה כב, יד) 'ונגלה באזני ה' צבאות, אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותון'."

מבואר, ארבעת מדרגות העבירה בגשתנו למשפט יום הכיפורים, (א) על מצוות עשה סגי בתשובה בלבד. (ב) על חייבי לאוין התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. (ג) כריתות ומיתות בית דין, התשובה ויום הכיפורים תולין והייסורים ממרקים. (ד) ואילו על חילול השם פשטא דסוגיא נראה שאין לו תקנה שלמה כי אם במיתה.

ונמצא עוון 'חילול השם' החמור שבכולן, ואין בכוח יום הכיפורים למרק כפרת עבירה זו, כי עדיין תשובתו תולה, וצריך להגיע ליום הכיפורים ולייסורים רח"ל, ואף למיתה שתמרק העוון לגמרי, כן נמצא בסיכום סוגיא כפשוטה.

וביאור גדר 'חילול השם', מבואר בהמשך הסוגיא שם שהוא תלוי לפי איכות כל אדם ומדרגתו.

כמ"ש שם: "היכי דמי חילול השם, אמר רב כגון אנא, אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר. אמר אביי, לא שנו אלא באתרא דלא תבעי, אבל באתרא דתבעי לית לן בה כו'. אביי כדשקיל בישראל מתרי שותפי, יהיב זוזא להאי זוזא להאי, והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא. רבי יוחנן אמר כגון אנא, דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. יצחק דבי רבי ינאי אמר, כל שחבירי מתביישין מחמת שמועתו היינו חילול השם כו'."

"אביי אמר כדתניא, 'ואהבת את ה' אלהיך' (דברים ו, ה) שיהא שם שמים מתאהב על ידך. שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, או להם לבריות שלא למדו תורה. פלוני שלמדו תורה, ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר (ישעיה מט, ג) 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר'."

"אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה. פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו, וכמה מכוערין דרכיו, ועליו הכתוב אומר (יחזקאל לו, כ) 'באמור להם עם ה' אלה, ומארכו יצאו' ע"כ."

סוגיא זו נפסקת להלכה ברמב"ם הלכות יסודי התורה (שלהי פ"ה הל' יא), אלא שהוסיף להגדיר בלשונו הזהב, את מהות עבירה חמורה זו של חילול השם.

וזה"ל: "ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות, דברים שהבריות מרננים אחריהם בשבילם, ואף על פי שאינן עבירות, הרי זה חילול את השם."

"כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן. או שירבה בשחוק, או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ וביניהן. או שדבורו עם הבריות אינו בנחת, ואינו מקבלן בסבר פנים יפות. אלא בעל קטטה, וכעס. וכיוצא בדברים האלו, הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו, ויעשה לפנים משורת הדין."

"וכן אם דקדק החכם על עצמו, והיה דבורו בנחת עם הבריות, ודעתו מעורבת עמהם, ומקבלם בסבר פנים יפות, ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן. ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין, ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם. עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו, ומתאווים למעשיו, הרי זה קידש את ה', ועליו הכתוב אומר, ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" עכ"ל.

הרי שמגדיר הרמב"ם יסוד החילול השם, שהוא בהיפך מקידוש השם שהכל מקלסין ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו, כאשר עושה בכל דבר לפניו משורת הדין. וכל מלכי עולם מרוצים כאשר עושים להם העם את חיובם ומשמרים חוקיהם, ובני ישראל מוסיפים עוד לעשות לפניו משורת הדין.

ויש בחנה יתרה מזו, שמחפשים איך לעשות נחת רוח להשם יתברך, אף בדברים שאינם גלויים ומפורשים בשולחן ערוך שהם רצון ה', אלא שיודעים מאיזה טעם שאינו גלוי שבכך יעלה נחת רוח לפניו. שבכך גורמים לקידוש ה' גדול, והכל מקלסים ומשבחים אותו כשרואים שכל מגמתו לעשות נחת רוח ליוצרו, וגורם בכך גם לאחרים לקדש שם שמים.

ואילו זה המחלל את השם גורם בהיפוך שישנאו את התורה ולומדיה ואת השי"ת. שמתוך שרואים דרכי הנהגתו והילוכו עם הבריות, אם הוא 'בעל קטטה' או 'בעל כעס', שאין דיבורו בנחת, ואין משאו ומתנו בנעימות ובמנוחה ושלוה. ועיקרו במה שמתנהג בכל דבר לפניו משורת הדין, ומוותר תמיד, נעלב ואינו עולב, וכל כיוצא בזה בדברים שהגדיר לנו הרמב"ם בביורו, כל אלו הרי הם בכלל חילול השם.

ומעין זה הגדיר הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ה הי"ג) גבי טכסיס תלמיד חכם באופן שיהיה בו קידוש השם, והוסיף שם כמה דינים. וזה"ל: "משאו ומתנו של תלמיד חכם באמת ובאמונה, אומר על לאו לאו ועל הן הן. מדקדק על עצמו בחשבון ונותן ומוותר לאחרים וכו'. ואם נתחייבו לו אחרים בדין מאריך ומוחל להן, ומלוה וחונן. ולא ירד לתוך אומנות חבירו, ולא יצר לאדם לעולם בחייו. כללו של דבר, יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים, מן הנעלבים ולא מן העולבים, ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר, ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" עכ"ל הפז.

נמצינו אם כן עומדין עתה במשפט יום הכיפורים, שהעבירה הקשה ביותר היא 'עוון חילול השם', שבו אנו נצרכים לכפרה מעלייתא.

ב

בזמן הגלות והצרות הקשות שייך כפרה גם לחילול השם כי הכל בחינת 'כישלון' ושגגה בלבד 'כי כשלת בעוונך'

ונבוא בסייעתא דשמיא להמציא דרכי תשובה ותיקון גם לעבירה זו, ויתבאר בעזה"ת שבדורנו ובזמנינו כיום, ניתן להמציא הכפרה ביום הכיפורים גם לעוון חילול השם, ואף כי בדרך הרגילה בפשטא דסוגיא לא מהני יום הכיפורים למרק זה העוון בשלמות, יתבאר שניתן להמציא דרכי תרופה ותעלה גם לחילול השם, כדי שיתמרק העוון ויתכפר משלם.

ראשונה נפתח בזה בעצת התיקון הטובה לעבירה רבתא זו של חילול השם, שנראה התיקון היותר טוב בשבילה שהוא על ידי 'קידוש השם'. כאשר תחת מה שהיה מחלל שם שמים ומורד במלכות שמים, יעשה עתה פעלים רבים לקדש שמו יתברך בעולם. ויבוא הקידוש השם שמקדש עתה ומגדיל שם שמים בעולם, ויכפר וינקה את מה שגרם לחילול השם. וזהו התיקון הנכון והטוב, שבדבר שקלקל בו יתקן, ותחת מה שחילל שם שמים, ירבה ויוסיף בקידוש השם, וממילא יתוקן כל אותו עוון.

וכן מפורש זה הדין בשערי תשובה לרבינו יונה (שער א אות יז), וזה"ל: "ועוד יש עוון, והוא עוון חלול השם, שהתשובה וייסורים תולים ומיתה ממרקת, כמו שנאמר (ישעיה כב, יד) 'אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו'. והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת, ויעזור אחריה ויתעורר בדבריה, והופיע אורו לעיני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשא ראשם, וכתות השקר ישפילם יגיעם עד עפר. הנה אלה דרכי קדוש ה', והוד והדר לאמונתו ועבודתו בעולם, ועוז ותפארת במקדש תורתו. – על כן בהרבות פעליו לקדש את ה' ולעודד האמת להכין אותו ולסעדו, ונסלח לו מעוון החלול, עם התשובה, בשומו האמת לעומת אשמת החלול, מדת תשובתו נגד מדת משובתו וכו'" ע"כ.

הרי מפורש, שבכוח מצות 'קידוש השם', נסלח לו עוון של חילול השם, כי בכך היא פעולת תשובתו כנגד משובתו, כמו שביאר.

והנה באם בקידוש השם פסק השערי תשובה שהוא מוחל ומכפר על חילול השם שאין עליו כפרה אפילו ביום הכיפורים, הרי מי שזכה ולא עבר על חילול השם והוא מקדש שם שמים, מה גדול ונורא שכרו, במה שפועל ועושה כל ימי חייו בקידוש שמו יתברך בשמים ובארץ, ומסירים בכך הרבה ייסורים ועגמות נפש מעם בני ישראל.

ונראה ביסוד כפרת עוון חילול ה', שבזמנינו אנו ניתן להמציא דרכי תשובה וכפרה גם על זה העוון החמור, כי היכי שיתמרק העוון במירוק השלם, ולא יצטרך להגיע ח"ו אל המיתה.

ויבאר על פי מ"ש בסה"ק עבודת ישראל זצוקללה"ה בהפטרות שבת שובה, וזלה"ק: "שובה ישראל עד ה' אלקיך (הושע יד, ב). פירוש שצריך לשוב עד וכו'. ומסיים הכתוב 'כי כשלת בעוונך', רומז על הצרות וזמן החורבן, שאז כולנו כשיכורים ומשוגעים מכובד החורבן והצרות ורדיפות מיום אל יום. עד שנחשב לפני הבורא ברוך הוא כל העוונות בית ישראל כאילו עשו שוגגים, כמו שכתב הזוהר הקדוש עיין שם".

"וזה 'כי כשלת בעוונך', כשלון לשון שוגג. ואמר הנביא לרמז להם לאהבת התשובה, אפילו דקיימא לן (יומא פו:) כי התשובה מיראה מהפכת הזדונות לשגגות, מכל מקום כיון שעל ידי הצרות בלאו הכי נחשבו הזדונות כשגגות, ממילא כששב ומתחרט עליהם לפני הבורא ברוך הוא הוא ברוב חסדיו מהפכם לזכויות, וריח ניחוח לה', ויזכה להיות כסא ומרכבה לה" עכלה"ק.

מבואר מיסוד דברי קדשו, שבזמן הגלות והצרות והרדיפות שסובלים ישראל קדושים, הרי כל העבירות כולם אף הזדונות אין הם נחשבים כי אם כשגגות. ועל כך נאמר 'כי כשלת בעוונך', לשון כישלון ושוגג, רומז לכל העוונות שבכולם לא נכשלת אלא בתורת שגגה בלבד, מחמת שאנו נחשבים כדן שיכורים ומשוגעים מחמת כובד החורבן וקושי מר הגלות. [ודברי קדשו מיוסדים בגמרא ערוכה מפורשת לפנינו בעירובין, כאשר יבואר להלן].

והנה במשך חכמה הפטרת פרשת וילך חידש שבזמן הנעלה והנורא של תפילת נעילה יש כפרה גם לעוון חילול השם.

וז"ל: "והנה על הכל יש שופטים, וגבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם' (קהלת ה, ז), ומימינים ומשמאילים, ופעמים מטים לכף זכות מחמת איזה זכות. אבל בעוון מרד הנוגע בכבוד המלך, אז כולם מחייבים, כי מי יוכל למחול על כבוד המלך, בלעדי המלך בעצמו יוכל למחול אחרי הבכי והרחמים. ולכן אמר 'שובה ישראל עד ה' אלהיך', פירוש שעד ה' בעצמו יגיע התשובה, כי מי יוכל למחול חוץ ממנו. 'כי כשלת בעוונך', כי היה לך העדר הצלחה, כי מלבד מכון חטאך היה חלול השם גדול מאוד, ורק ה' ברחמיו רב חסד ומרבה לסלוח".

"ובירושלמי ריש סנהדרין אמרו, אף הקדוש ברוך הוא אינו דן יחיד, שנאמר (מלכים שם) 'וכל צבא השמים עומדים וכו'". וכשהוא חותם, אינו חותם אלא ביחיד שנאמר (דניאל י, כא) 'אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת ואין אחד מתחזק עמי על אלה'. והנה כל ימי תשובה, שמלך יושב על כסא 'וצבא השמים עומדים עליו', יכול להועיל רק על עבירות שאין בהם חלול השם ושוקלים זכויות כנגד עבירות. אבל על חלול השם, על זה אמרו 'אם יכופר לכם העון עד תמותון בית ישראל' (ישעיה כב, יד). כי אין יום הכיפורים מכפר (סוף יומא פו.).

"ורק בעת החתימה, שהשי"ת דן יחיד, אז הוא שעת הכושר שהשי"ת יסלח מרוב טובו אחרי גודל הבכי והחרטה. כי אם הוא ימחול על חלול כבודו, מי יאמר אליו. לכן בנעילה סדרו הפסוקים (יחזקאל יח, לא - לג) 'למה תמותו וכו' כי לא אחפוץ במות המת כו' והשיבו וחיו' וכיוצא בזה, כי הכל על עון חלול השם יתברך וכו' עכ"ל.

מבואר דעתו להלכה, שבעת תפילת הנעילה חותם השם יתברך אותנו ביחיד, ואז אין הבית דין של מעלה משתתפים עימו בחתימתו. ולפיכך זו העת לבקש מחילה גם על זה העוון החמור דחילול השם, ויכול השי"ת להמציא כפרה לאיש ישראל גם על כך. כי בעת שהבית דין עימו אינם מניחים למחול על כבודו של מלך, מחמת שחוששים לביזיון המלכות, כשיוותרו על חילול השם. אבל במקום שנעלים ישראל קדושים עם השי"ת ביחידות, שהיא בעת תפילת הנעילה, ניתן להמציא תשובה ותעלה למרק את כל עוונותיהם של ישראל משלם, אף אלו החמורים ביותר כדוגמת חילול השם.

והיינו טעמא כי בעת שמתייחד השי"ת עם בניו אהוביו ביחידות ונעילה, הרי מתגלה ביותר גודל חיבתו ואהבתו אליהם, וניכר ערך איש ישראל הפנימי שבתוכיותו רוצה וחפץ בקידוש שמו יתברך, ולא בחילול ה' ח"ו.

וכבר כתב א"ז זצוקללה"ה בספה"ק תולדות אדם (ריש פרשת עקב) שרק השי"ת מכיר ויודע ערך גדולת בני ישראל, ולהעריך אל נכון גודל הצרות והייסורים שעוברים בגשמיות וברוחניות ומה שהם פועלים בזה נשגבות. – ובכל זה אין מכירים הבית דין של מעלה, שהרי אינם יודעים להעריך כוח וחשיבות בני ישראל למעלה, וממילא אין מכירים הגדולות והנפלאות שפועלים עם בני ישראל עד אין חקר.

כמ"ש הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, שאיש יהודי צריך להאמין אפילו כשרק מנענע באצבע קטנה הרי הוא מנענע בכך עולמות עליונים, וגורם תיקונים גדולים ונפלאים, ובודאי בכל מעשי תורה ומצוות שלהם לתקן גם מה שנפגם בחילול ה' ח"ו.

ולמדנו מיסוד דברי המשך חכמה, שאף הוא חותר להמציא התיקון והכפרה השלמה לעוון חילול השם, שתהא כפרת יום הכיפורים ממרקת עוון זה לגמרי. – הגם כי בפשטא דסוגיא לא מהניא לחילול השם כי אם בתשובה, הרי מוכח מדבריו שניתן לחתור ולהמציא דרכי תיקון תשובה וכפרה אף לזה העוון החמור.

ונראה ביסוד דבריו של העבודת ישראל הנ"ל, שבגלות המר עומדים אנו תמיד במצב של 'כשלת בעוונך', שכל העבירות אפילו הזדונות בזמנינו נחשבים בתורת שגגות, בחינת 'כישלון' בלבד.

וכמו שמבאר מילתא בטעמא, שאנו בכבוד הייסורים וצרות הגלות כדוגמת השיכורים ומשוגעים. והיינו, שהדעת משובשת מעול הגלויות והייסורים, ואין איתנו מבין אל נכון עומקה של עבירה ועומקו של עונש, ועד היכן מגיע הפגם למעלה.

ואם בזמן שהיה מקדש על מכוננו, וישראל על אדמתם במנוחה ושלווה, הרי היו משיגים השגות גבוהות ונעלות בקדושה, להבין ולהשכיל עד היכן מגיע פגם העבירה וכיוצא בזה. ומתוך שהיתה הדעת שלמה, ניתן להבין עד היכן מגיע עוון חילול השם, כשיודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו, ומזלזל בכבוד שמים. – לא כן עתה שאנו דוויים וסחופים רדופים ומוכים, שכל עיקר יסוד העבירות הוא מחמת אלו הקשיים והרדיפות הקשות, שמעבירים את האדם על דעתו ועד דעת קונו, עד שמרוב כשל כוח הסבל נופל ונכשל בעבירה ח"ו, אבל אין זה נובע מן המרידה וחילול השם כלל.

וכבר הבאתי רבות פעמים מ"ש בסה"ק באר מים חיים, שאין בזמנינו איש יהודי שאין לו חבילת ייסורים וצרות הנצמדת עימו.

וזל"ק (ריש פר' חיי שרה): "ידוע לכל מהמקרים ופגעים רעים שבעולם הזה, מיום היוולדו עד יום מותו, שאין שיעור וערך להם. ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי שיאמר אחד מישראל שטוב לו בעולם הזה. וכל אחד יש דבר אחר לפניו. זה צער גידול בנים, וזה צער פרנסה, וזה צער הבריות, וממש אין רגע בלי פגע. ועל כולם צער עבודת בוראו, שלא די שאינו עובדו כראוי, כי אם אף ח"ו מנאצו בעבירות רעות קלות או חמורות רח"ל עכל"ק.

והדברים אמורים ביותר כיום בדורנו אנו, אשר הטומאה והחשכות מלאה מאוד כל הארץ, והם מגבירים ביותר את קושי שמירת היהדות בדורנו. וכן הייסורים המרים והקשים שעוברים על כל אחד ואחד בפרטיות ובכלליות, הרי מתוך כל זאת בוודאי ובוודאי שאין איתנו מזיד ומורד ח"ו, והכל ייחשב לשגגה.

ואשר הביא העבודת ישראל מדברי הזוהר הקדוש, שאנו בגלות כמו שיכורים ומשוגעים ח"ו, הרי זו גמרא ערוכה לפנינו במס' עירובין (סה.): "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו, שנאמר (ישעיה נא, כא) 'לכן שמעי נא זאת עניה ושכרת ולא מיין'".

הרי, שמן הדין יכול לפטור אותנו לגמרי, מחמת שאנו נחשבים כשכורים ולא מיין. כי כל אחד מאיתנו גדולה מנת סבל ייסוריו וצרותיו עד שמעבירים אותנו מדעתנו השלמה, ולפיכך אין מקום לחייב מעיקר הדין.

נמצינו למדין שכל עיקר שורש ויסוד 'חילול השם', שמתמרד האדם כנגד בוראו יתברך, ומתכוון לרמוס ולזלזל בכבודו יתעלה. – הרי כל זה אינו שייך ברדיפת צרות גלות המר, שאין כאן חלילה כוונת מרידה במלכות שמים, ואין איש ישראל הנכשל בדורנו מתכוון לחלול שם שמים ח"ו. – רק כובד הייסורים והצרות מכריעו שנכשל שלא ברצונו גם בדברים החמורים, אבל אין כאן ח"ו לא מרידה במלכות שמים, ולא חילול השם כלל.

ולפיכך נראה לענ"ד לפסוק בזמנינו אנו הלכה למעשה, דמהני התשובה גם על עוון חילול השם. ואין מקום לחוש בימינו לזדון הגדול שבחילול שם שמים שאין לו כפרה, כי 'כשלת' בעוונך, הכל בבחינת שגגות בלבד, שבתושבה ויום הכיפורים שפיר מתכפרים.

וכן כל אותם עבירות קשות שכתבו בספרים הקדושים שאין עליהם תשובה רחמנא ליצלן, וכדוגמת החטא הידוע שכתבו שאין עליו תשובה כידוע, וכן בשאר עבירות חמורים כיוצא בו. – נראה פשוט שכל זה לא איירי בדורותינו אנו כיום, שמחמת הקושי הגדול וצרות וייסורים רבים אשר רדפנו נפלה כל חומרתם הקשה והתמוגגה, ולא נשאר כי אם בחינת שגגה בלבד, 'כי כשלת בעוונך', שלזה תועיל ותכפר שפיר התשובה לתקן הכל משלם.

ובפרט כאשר אנו מצרפים אל התשובה את כוחו של יום הכיפורים, שיש בו מצד עצמו כוח כפרה ותשובה עצום. שהרי לפי דעת רבי (שבועות יג.) מכפר יום הכיפורים גם לשאינם שבים, רק 'עיצומו של יום מכפר' מצד עצמו.

ואף כי אנן קיימא לן כרבנן שם, שאין יום הכיפור מכפר כי אם ביחד עם התשובה. מכל מקום מודים חכמים לרבי שיש בכוח 'עיצומו של יום' להגביר כוח התשובה והכפרה.

וכן מוכח ברמב"ם הלכות תשובה (פ"א שלהי ה"ג), שאף כי פוסק כרבנן, מכל מקום מביא להלכתא הך דינא דעיצומו של יום מכפר, עיין שם.

כי גדול כוחו של יום הכיפורים דנן, לחזק את הכפרה ביתר שאת וביתר עוז, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם "מכל חטאתיכם", ובצירוף כוחה של תשובה עם כוחו של יום הכיפורים תעלה התשובה ותתקבל למעלה אף על העבירות החמורות ביותר, וגם על חילול השם, כי כולנו כשוגים בדעתנו, ואין איתנו יודע עד מה, מה היא שיבה מה היא ביאה, ומתקבלת תשובת יום הכיפורים לכל העבירות כולם לכפר עליהם משלם, כמו שנתבאר היטב בפסק הלכה למעשה, שלא שייך בזמנינו יסוד חילול השם החמור, כי כשלת בעוונך, ותורה לא בשמים היא, וכמו שפוסקים כאן לתתא כן נפסק לעילא.

ואף כי בפשטא דסוגיא נראה לכאורה שצריך את מידת הייסורים רח"ל לצרפם אל התשובה. ומהאי טעמא תקנו הקדמונים לקבל על עצמו ייסורים וסיגופים קשים בתשובה, כדוגמת הגלגולי שלג ושאר תעניות וסיגופים קשים שתקנו המקובלים בכל עוון לפי עניינו כנודע, כדי לצאת חובת הייסורים הצריכים ביחד עם התשובה. – נראה לפי דרכנו שאין צריך להגיע לכל אלו הייסורים הקשים, ובפרט בזמנינו אנו שאנו מוקפים בחבילי טרדין ומעיקין קשים בגוף ובנפש, וחבילות הייסורים כבר גדלו מצד עצמם למעלה ראש, ולב יודע מרת נפשו. הרי שכבר יצאו במנת הייסורים הפוקדים אותנו די והותר, ואין צריך תו להוסיף מנה על מנתנו, ובקושי מחזיקים אנו מעמד באלו הייסורים שהגלות מביאה עלינו תדיר, איש איש לפי נגעו ומכאובו, ואין צריך להכביד על ישראל עוד בייסורים נוספים.

ואף כי פסק הבעש"ט הק' זי"ע הלכה למעשה בדורות חלופים הללו, שבטלו התעניות והייסורים והסיגופים שכתבו הקדמונים לתיקון ותשובה, מחמת אפס כוח. – מכל מקום הגויים והסטרא אחרא גורמים ועושים להם לישראל יותר ממה שמגיע להם בעת כזאת. ולפיכך בזמנים הללו אף על דברים שאין בהם תשובה, הרי ביחד עם הייסורים הרבים בגוף ובנפש, הרי מתכפר להם אף אם אין התשובה בפנימיות מקרב לב ונפש, חשיב להם כתשובה שלמה.

ואם כן סגי לן בהאי תשובה מעלייתא, ששבים ישראל בכל לב ביום הכיפורים, שיש בכוחה של תשובה ויום הכיפורים כדי לכפר ולמרק את כל העוונות כולם, הן חייבי הכריתות רח"ל, והן עוון חילול השם, והן אותם

עניינים שכתבו שאין עליהם תשובה. – כולם נפלה חומרתם הקשה בדור קשה שכזה, וכבר מצד עצמם בגדר 'כי כשלת' בדין השגה בלבד, וממילא תבוא התשובה ותכפר בעדם משלם.

שבהיותם כגדרי שגגה עוד לפני שפתחנו בתשובה, הרי בחינת התשובה עליהם היא כגדר תשובה מאהבה, שמהפכת שגגות לזכויות.

והגם שאמרו רז"ל בפרקי אבות (ד ד) ובשלהי פ"ק דקידושין (מ.) "אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם", ומשמע לכאורה שלגבי חילול השם לא מהני מה שייחשב הדבר כמו שגגה, שהרי השוגג והמזיד שווים בחילול השם.

מכל מקום נראה פשוט בשורש הדין, שכל זה אמור רק כשיש את יסוד 'חילול השם', כשמתמרד לחלל שם שמים וכנגד השי"ת, אלא שנעשה מתוך שגגה וחוסר הידיעה. – אבל בזמנינו אנו שהצרות מעבירים את האדם מדעתו, הרי עצם המרידה והחילול השם חסר מעיקרו, ואין זה דומה כשיש את יסוד העבירה ורק המעשה נעשה בשגגה, שכאן חסר כל שורש העבירה מעיקרה. וכבר ביאר המהרש"א בפ"ק דקידושין שם, שבדאי ישנו חילוק גדול בין השוגג והמזיד, עיין שם.

ובפרט לפי מה שנתבאר שאנו כדין 'שיכורת ולא מיין', שמפורש בסוגיא דעירובין שזה פוטר את כל העולם כולו מן הדין כמו שנתבאר.

[ועיין עוד בסה"ק בני יששכר מאמרי חודש תשרי (מאמד ד דרוש יג) שתשובה עם מסירות נפש מהני גם לעוון חילול השם, עיין שם. ובדברינו יש בזמן הזה יסוד מסירות נפש בעצם העמידה בכל צרות מר הגלות הקשה, ועמידה בעוז בכל ניסיונות החיים ודו"ק].

ג

חובת התשובה השלמה מקרב לב ונפש על כל העבירות ביום הכיפורים הזה – יישוב תפילת כל נדרי בכניסת יום הקדוש

נמצינו אם כן מעלין הלכה למעשה בסייעתא דשמיא, באשר הצריכו בזמן הגמרא לכפרת העוונות החמורים, שלא תסגי בתשובה ויום הכיפורים עד שיצורף להם ייסורים ומיתה רחמנא ליצלן. – שלפי איכות דורנו, ועל פי היסודות שהניחו לנו קדמונינו, הרי סגי לן בתשובה השלמה והחרטה ועזיבת החטא משלם, בצירוף כוחו הגדול של יום הכיפורים דנן, לכפר ולמרק לגמרי את כל כבד העוונות גם עוון חילול השם ושאר עבירות קשות. שכולם יתכפרו ויתמרקו בדורנו עם התשובה השלמה, מתוך שאנו רדופים עד חרמה מסבל הייסורים והצרות, עד שהדעת עצמה משתבשת להיחשב בזמן הגלות כבחינת שיכורת ולא מיין, ואין צריך תו לתוספת של ייסורים ח"ו ובדאי שלא לחמורה מזו, רק כולם יתכפרו משלם בתשובת יום הכיפורים דנן.

ברם, זאת שומה עלינו לחגור עצמו ביום הכיפורים הזה לשוב בתשובה נכונה ופנימית, תשובה שיש בה כדי לעקור מן הלב את כל הרעה והזוהמא, לגרש ולבער את כל אותם טומאות שחדרו בנפש.

והתשובה השלמה מקרב לב ונפש יש בה כדי לנקות ולזכות את נפש האדם מבפנים.

וכל אחד ואחד צריך להשיב את נגעי לבבו ולנקות את נפשו, עד דרך שהביא כ"ק אא"ז צוקללה"ה בספה"ק תולדות אדם (לשבת שובה ד"ה אשרי איש שלא ישכחך), וזל"ק: "בשם הרבי מלובלין זצלה"ה זי"ע, שפעם אחד היה הרבי זצ"ל מצפה מאוד שהגאולה שלימה יהיה באותה השנה, ולא עלתה. ואמר לה"ק היהודי זצלה"ה זי"ע, שאנשים הפשוטים כבר עשו תשובה גמורה, ומצדם היה יכול להיות הגאולה, אך עיקר העיכוב היה מאנשי מעלות, כי קשה להם לבוא לידי שפלות מחמת המעלות שיש בהם, ואי אפשר להם לבוא לידי תשובה גמורה" עכלה"ט.

והיינו, כי אנשי המעלה נדמה בדעתם שהם טובים, ואין מוצאים את עצמם בלב נשבר ונדכה מחמת העוונות כפשוטי העם, ולכן חסרה תשובתם שתיעשה מקרב לב ונפש, שתהא נובעת ממעמקי הלב.

והלא כבר הבאנו מדברי הרמב"ם בגדר עוון חילול השם, שאפילו מי שהוא "גדול בתורה ומפורסם בחסידות", יכול להיכשל בדברים אלו שהם בגדר 'חילול השם' רחמנא ליצלן. והרי זהו העוון החמור ביותר כמבואר, ולדאבוננו יימצא גם בתלמידי חכמים אנשי מעלה גדולי תורה וחסידות, שאם הם בכלל "בעל קטטה וכעס", ואין דיבורם בנחת ואין משאם ומתנם בנעימות ובמנוחה, ובכל כיוצא בזה, הרי הם נכנסים בכלל 'חילול השם' חלילה. ועל כך אין אנשי המעלה נותנים אל לב להכניע ליבם ונפשם לפני ה', שיהיה ליבם מתמרמר ונשבר בקרבם על גודל ריחוקם ועומק עוונותיהם.

ואף גם זאת כתב בסה"ק תולדות אדם כמה פעמים (פר' ויגש ועוד) בשם הרבי הק' מלובלין זי"ע, שצריך לשוב בתשובה גם על המצוות והמעשים הטובים.

וזל"ק: "כמו שפירש הרבי הקדוש מהו' יעקב יצחק מלובלין זלה"ה נבג"מ, פירוש הגמרא (עירובין יג.) יפשפש במעשיו וימשמש במעשיו, יפשפש במעשיו היינו סור מרע, שיפשפש במעשיו הרעים. וימשמש, היינו שימשמש את מצותיו, אם המה נעשו בטוב" עכ"ל.

וכבר נמצא יסוד דברי קדשו בספר מסילת ישרים (פרק ג), וזה"ל: "ודבר זה הודיעונו חכמינו זכרונם לברכה באמרם (עירובין יג): 'נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, ועכשו שנברא יפשפש במעשיו, ואכא דאמרי, ימשמש במעשיו'. ותראה ששני הלשונות הם שתי אזהרות טובות ומועילות מאד, כי הנה ה'פשוש' במעשים הוא לחקר על כלל המעשים ולהתבונן בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו, אשר אינם הולכים על פי מצוות ה' וחוקיו, כי כל אשר ימצא מאלה יבערם מן העולם, אך ה'משמוש' הוא החקירה אפלו במעשים הטובים עצמם, לחקר ולראות היש בעניינם איזה פניה אשר לא טובה, או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו, והרי זה כמשמש בבגד לבחן הטוב וחזק הוא, או חלש ובלוי, כן ימשמש במעשיו לבחן תכונתם בתכלית ההבחנה עד שיסאר זך ונקי" ע"כ.

והיינו, כי אף התורה והמצוות והמעשים הטובים של איש ישראל, צריכים בדיקה ומשמוש היטב לבדוק איכותם, אם אכן טובים ושלמים הם כראוי להם.

וכדוגמת מצות 'תלמוד תורה', שאף תלמידי חכמים השוקדים כסדר על תלמודם, צריך לבדוק ולמשמש איכות אותו לימוד, אם אכן הכניסו בו את כל אשם וליבם ביגיעתה של תורה כראוי לה, או שרק למדו ברפרוף מלמעלה בלא לב ולב.

וכן בניצול העתים והזמנים עד תום ללימוד התורה, באופן שלא יילכו לבטלה זמנים שונים ועתים פנויים שיכול האדם לנצל לתורה, וקלקל אותם זמנים בביטול תורה, ולא ניצלם כראוי בשלמות.

וכן על זה הדרך דברים רבים וטובים שצריך לשוב בתשובה גם על המצוות והמעשים הטובים, איזה פנים יש להם, וכיצד אנו נראים עם המצוות שלנו.

ועל כל אלו וכיוצא בהם יש לשוב בתשובה שלמה מקרב לב ונפש, ולב יודע מרת נפשו מה צריך לבער ולתקן היטב בעצמו, שלא לשוב לכסלה, ובכך יצטרף אל התשובה כוחו הגדול של יום הכיפורים להעלות הכפרה משלם, גם על חמורות שבחמורות, מדין השגה שנתבאר שאין אנו שלמים בדעתנו בעומק מר הגלות, והכל בחינת שגגות 'כי כשלת בעונך'.

ואשר לפי זה נוכל לבאר טעם פתיחת יום הכיפורים הזה בתפילת כל נדרי, ועריכת 'התרת נדרים' לכל החרמות והאיסורים.

כי יסוד ושורש היתר נדרים, הוא בפתח שהחכם ממציא לנודר, שאילו היה יודע ומכיר באופנים שיתפוס נדרו בדיוק לא היה נודע, ומתוך אותו חוסר ידיעה שמתברר שלא היה הנודע בדעת שלמה בעת נדרו, ולא ידע כמה וכמה עניינים שבנדר, הרי הוא עוקר את הנדר מעיקרו ומתירו ומפריחו לגמרי.

כן ניגשים אנו עתה אל יום הכיפורים בתפילת 'כל נדרי', ועורכים התרת נדרים על כל האיסורים, לומר שאף אנו בעוונותינו כאותה בחינה של חסרים בדעת, שלא היו עוונותינו בדעת הנכון והשלם כלל, כי אנו בבחינת משוגעים ושיכורים בצרת עול הגלויות ועול הגויים כמבואר, ומתוך כך מבקשים אנו לערוך גם לנו אותה

התרה, של כל העבירות, שמכיון שלא היו בדעת שלמה כלל, יש לחלץ כל אותם עוונות מאיתנו, לא שרירין ולא קיימים.

ומתוך התשובה שישראל קדושים עורכים ביום הכיפורים הזה, הרי הם מגיעים לכלל גדר תשובה מאהבה. – שהרי עוד בטרם התחלנו בתשובה כבר ייסד העבודת ישראל שאין העבירות בזמן הגלות נחשבים כי אם כשגגות בלבד, 'כי כשלת בעוונך'. ואם כן תבוא התשובה של יום הכיפורים ותהפוך כל אותם שגגות לזכויות, ויתהפכו לנו למליצים טובים וישרים.

וכאשר נתבאר, שעל אף שבמשך חכמה חידש שרק בשעת נעילה מהני כפרה לעוון חילול השם, הנה העלינו בכמה ראיות והוכחות שבזמנינו מהני התשובה והכפרה שפיר בכל יום הכיפורים אף לעוון חילול השם ושאר עבירות חמורות, ללא ייסורים קשים ח"ו. רק שיקבל על עצמו התשובה משלם, ולהתחרט בקרבו על כל אותם עבירות, והרי הוא בטהרת יום הכיפורים מתכפר ומתמרק לגמרי מכל העבירות כולם.

ויעזור לנו השי"ת שנזכה לשוב בתשובה בשלמות, ולנצל סגולת יום הכיפורים הזה לכפרה מכל העבירות, ושתקבל תשובתנו לכפר משלם על כל העבירות כולם. ובכך נזכה להיחתם בגמר חתימה טובה, ולשנה טובה ומבורכת, עדי נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

דרשה קודם תפילת נעילה

יום הכפורים תשע"ב

א

ביסוד מהות ענין תפילת נעילה אאמו"ר זצוקלה"ה פירש בשם הרה"ק רבי הירש מרימנוב זי"ע שעניינו הוא שהקב"ה נועל עצמו עם צדיקי הדור ונועד עמם על הנהגת העולם וכלל ישראל בהשנה הבאה עלינו לטובה. וכן מובא בשמו בספה"ק בארות המים וז"ל: הטעם מה שנקראת התפילה הזאת בשם הזה כי אז צדיקי הדור נועלים וסוגרים את עצמם עם הקדוש ברוך הוא לבדו בהיכל סגור ומסוגר ולא יתנו להכנס שמה ח"ו שום משטין ומקטרג ע"כ.

ונמצא דיסוד תפילת נעילה עפ"י דברי הרה"ק מרימנוב זי"ע עניינו הוא שהקב"ה נועל עצמו עם הצדיקים לבד באופן שלא יכנס שום משטין ומקטרג.

והנה מובן שזה דוקא לפי גודל מדרגתם של הצדיקים הקדושים, אך באמת עניין נעילה שייך אף בכלליות לכל בני ישראל שישנו בחינה שננעל באותה שעה נעלית כל אחד ואחד עם השי"ת ומתקשרים עמו יתברך בשלימות.

ובאמת זהו יסוד ותכלית ענין התשובה שכבר נתבאר [בדרשת כל נדרי] שחיוב התשובה הוא בכל השנה אך במיוחד ישנו חיוב תשובה ביום הכפורים וכמו שמבואר ברמב"ם [הלכות תשובה פ"ב ה"ז]: "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים" ע"כ.

ואמנם כאשר ישנו כח מיוחד של תשובה ביום הכפורים, אולם בודאי בעת נעילה הרי הוא זמן המסוגל ביותר לתכלית התשובה וזמן זה הוא תוקף התשובה, ויש להבין יסודו של זמן מיוחד זה של נעילה ומהו כחו המיוחד, וכיצד אפשר להגיע לעניינו.

ב

ונראה לבאר בזה דהנה ביסוד התשובה כתב הרמב"ם [פ"ז ה"ז]: "כמה מעולה מעלת התשובה אמש היה זה מובדל מה' אלהי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה וגו' ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי מי גם בכם ויסגר דלתים וגו', ע"כ.

וביאור דבריו הוא דהנה כאשר האדם חוטא ונכשל בעבירות ח"ו, הרי עיקר עניינו שהוא נעשה רחוק ומובדל מהשי"ת, היינו שאין לו שום קשר ושייכות עם בוראו וזאת למד הרמב"ם מקרא דעוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם.

ואמנם כתוצאה מכך הגיע הרשע לידי כך שאף אם הוא צועק בתפילתו אינו נענה ואף דאיתא בגמרא ראש השנה [טז.]: "אמר רבי יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין" ע"כ, מכל מקום אותו אדם החוטא אינו נענה אף אם צועק בתפילתו, והיינו משום שהוא מובדל מאלקי ישראל ח"ו, ואין לו קשר ושייכות עם השי"ת.

וכמו כן אף אם הוא מקיים מצוות הרי שאין מקבלים אותם והקב"ה מואס בם וכמו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, וכל זה הוא משום שהוא מרוחק ומובדל לגמרי מהשי"ת ולכך אין הקב"ה מקבל את מצוותו ח"ו.

ובאמת נראה שמדברי הרמב"ם הללו יסוד וראיה למה שהיה מורגל בפי אאמו"ר זצוקלל"ה דברי הרה"ק מלובלין זי"ע שהזהיר להרהר בתשובה קודם לימוד התורה וקיום המצוות שלא יהא בבחינת "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי", וכן הובא בסה"ק מאור ושמש [פר' משפטים] וזל"ק: "וצריך האדם לפשפש במעשיו היטב ולהרהר בתשובה קודם הלימוד ולא כמצות אנשים מלומדה רק שישבר את לבו על מעשיו בעת עמדו להתפלל או ללמוד ולקבל עליו לבל יחזור עליהם, כמו שהיה מרגלא בפומיה של אדמו"ר הרב הקדוש רבינו יעקב יצחק הלוי זצוק"ל מק"ק לובלין על פסוק ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי זה קאי על מי שלומד תורה ואינו עוזב את דרכיו הרעים ומהרהר עליהם בתשובה קודם הלימוד" עכ"ל.

וכל ענין זה מבואר ברמב"ם שנתבאר, ויסודו הוא מחמת שהחוטא והרשע הרי הוא מובדל מאלקי ישראל, ומרוחק בתכלית מהשי"ת וזה הגורם שכל תפילותיו לא נענות ח"ו, וכן אין מקבלים את מצוותיו.

ג

ואולם כאשר חוזר האדם בתשובה הרי מתהפך מצבו בתכלית וכמו שממשיך הרמב"ם: "והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שנאמר כי כבר רצה האלהים את מעשיך ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות" ע"כ.

הרי מבואר בדברי הרמב"ם להדיא דיסוד ענין התשובה שהיא מקרבת את הרחוקים, ובל נחשוב שהתשובה מועילה רק להציל האדם מן עונש העבירה ח"ו, אלא בכח התשובה להפוך את האדם לגמרי ואותו החוטא שהיה מאמש מרוחק ומובדל מהמקום הרי כהיום אחר שעשה תשובה הרי הוא מודבק בשכינה ולפיכך מעתה הרי הוא צועק ונענה מיד, ומצוותיו לא רק שמקבלים אותם בנחת ובשמחה אלא השי"ת עוד מצפה ומחכה למצוותיו, וכל זה משום שהוא מעתה מדובק בשכינה.

וכן מבואר שם ברמב"ם שם הלכה ו': "התשובה מקרבת את הרחוקים אמר היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד" ע"כ, הרי מבואר להדיא דתכלית התשובה היא שעל ידה מתקרב האדם להשי"ת ונעשה לאהוב ונחמד קרוב וידיד, ע"כ.

ד

ומעתה נראה לבאר דזהו יסוד זמן של נעילה שהוא תוקף התשובה של יום הכפורים כמו שנתבאר, ומאחר דנתבאר דיסוד תכלית התשובה היינו שיהא מתקרב אל השי"ת ויהא נעשה מודבק בשכינה, ועיקר הזמן לזה הוא בנעילה שכתב שנתבאר מדברי הרה"ק מרימנוב זי"ע שבזמן נעילה הקב"ה נועל עצמו עם בני ישראל, ולכך יסוד זמן זה שאפשר לנעול עצמו ולהתקשר בתכלית עם השי"ת.

ובודאי כאשר האדם מתקשר אל השי"ת ממילא נעשה מתוקן מכל מה שפגם וכל הדברים הרעים פורשים ממנו ונעשה טהור ונקי לגמרי, ולא רק שהוא נטהר ממעשיו הלא טובים אלא יכול אף לתקן את מעשיו הטובים שיהיו בשלימות וכרצון השי"ת, אשר באמת הזמן המסוגל לזה ביותר הוא ביום הכפורים וכמו שנתבאר בעיקר בשעת נעילה.

וכמו שמבואר בדברי אא"ז בסה"ק תולדות אדם וזל"ק: "ומחזירם למכתשת בערב יום הכפורים, ושוחקם יפה יפה כדי לקיים מצות דקה מן הדקה, (כריתות ו:). ויש לדקדק, אם היה המצוה כך שתהיה דקה מן הדקה, אמאי לא צותה התורה שתהיה נוהגת בכל השנה, רק בערב יום הכפורים דווקא".

"ונוכל לומר, כי זאת ידוע אשר כל אחד מישראל צריך להתוודות ביום הכיפורים על חטאיו. ובודאי על העבירות גדולות, הקנאה והתאוה והכבוד וכדומה, בודאי כל אחד עושה תשובה גמורה. אך אותן האנשים שלומדים ומתפללים ועושים מעשים טובים כל השנה, אך אינם בשלימות, כי יש בהם פניות ומחשבות זרות רחמנא ליצלן - אפילו הם נקיים מכל הנ"ל, רק שהתורה ומצוות המה בלא דחילו ורחימו, גם כן לא פרכת לעילא. ואיש אשר אלה לו, הוא בעיניו צדיק גמור, שהוא לומד תמיד ועושה מצוות ומעשים טובים, ואינו שם אל לבו לעשות תשובה עבור כל הנ"ל, ולהעלותם לפני הבורא יתברך שמו. וזה נקרא בחינת דקה, שהוא עובד ה' לפי דעתו. ובערב יום הכיפורים צריך לראות שיהיה הבחינה דקה שלו מן הדקה, היינו: שיראה להעלות לפני השם יתברך כל התורה ומצוות שעשה, ויקבל עליו להבא לעשות תורה ומצוות בדחילו ורחימו כראוי".

"וזהו ומחזירם למכתשת בערב יום הכיפורים, כדי לקיים מצות דקה מן הדקה. הכוונה בזה: שגם הדקה, הם התורה ומצוות ידיק היטב, שיהיו דקה מן הדקה, היינו: שיהיו נקי מכל סיג, וזה מה שאמר הכתוב (ויקרא טז ל): "כי ביום הזה יכפר עליכם כו' לפני ה' תטהרו", היינו: אפילו אותן האנשים אשר המה לפני ה', שעוסקים בתורה ומצוות כל השנה, אך לא בשלימות, גם כן תטהרו ביום הכיפורים" עכל"ק.

וכן מרגלא בפומיה דכ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה בשם הרה"ק מלובלין שהאדם צריך לתקן אף מעשיו הטובים, ומבואר בסה"ק תולדות אדם [פרשת נשא] וזל"ק: "וכמו שאמר הה"ק מלובלין זצ"ל על דברי חז"ל בערובין (יג.): יפשפש במעשיו, ואמרי לה ימשמש במעשיו. פירוש: יפשפש במעשיו, שיפשפש אם עבר על מצות לא תעשה, או חיסר מצות עשה. וימשמש הוא, שימשמש במעשיו הטובים, אם עשה אותן בשלימות, אם לא נמצא בהם נפתל ועיקש ח"ו, אשר על ידי זה לא יהיו לרצון לפניו יתברך שמו, עד כאן דבריו.

ואם ימשמש בהם היטב, בודאי יראה בהם חסרונות, שלא עשה אותם כראוי וכהוגן לפני גדלותו יתברך שמו, ועל ידי זה נשפל בעיני עצמו, ונעשה בעיניו כאין, ויבוא לבחינת התבטלות להשם יתברך" עכל"ק.

ומבואר דהאדם צריך לתקן אף את מעשיו הטובים שעשה עם פניות ח"ו, ומבאר אא"ז דלפעמים אותם האנשים אשר עוסקים כל ימיהם בתורה ומצוות, ואינם שמים על ליבם שהם מלאים עם פניות ומחשבות זרות וכדומה, והזמן לשוב ולתקן זאת הוא ביותר ביום הכפורים, וכמו שנתבאר ביותר הוא בזמן נעילה.

וביאור הדברים הוא משום שכמו שנתבאר דבזמן נעילה נקשרים בני ישראל עם הקב"ה וננעלים עם השי"ת לבדו, ואז כאשר הוא נדבק בהשכינה שזהו תכלית התשובה כמו שנתבאר מדברי הרמב"ם, אזי הוא מתוקן ומטוהר לגמרי ואז אף מעשיו הטובים מתוקנים ומסתלקים כל המחשבות זרות וכדומה, וזהו על ידי שמתקשר בתכלית להשם יתברך.

ויסודות הדברים הוא כמו שנתבאר בדרשת כל נדרי דיסוד תשובת יום הכפורים הוא כמו שמגדיר הרמב"ם שהוא "קץ מחילה וסליחה לישראל" והוא תכלית של כל תשובות השנה, והיינו כמו שנתבאר בדרשת כל נדרי שיסודה של תשובת יום הכפורים הוא שעוקר את שורשי העבירה, משום שבתשובה ואפילו אם תהיה שלימה באופן הרגיל במשך השנה, עדיין גנוזים וטמונים במעמקי גוף האדם ובמחשבתו שורשי העבירה, ודוקא תשובת יום הכפורים עוקר את זה, והוא משום שתשובת יום הכפורים היא בבחינת לפני ד' תטהרו, וע"י שהוא לפני ד' יכול להיטהר לגמרי.

והטעם שדוקא כאשר נמצאים בבחינת "לפני ד'" יכולים להגיע לבחינה של "תטהרו" לגמרי, הוא משום שכאשר עוברים לפני הקב"ה הרי הוא קל וחומר ממה דנתבאר בגמרא דכל מקום שנתנו חכמים עיניהם או ברכה או קללה ח"ו, ואם כן ביום הכפורים שזוכה האדם להיות לפני ד' יתברך, הרי הוא עובר בפרטיות מיוחדת לפני הקב"ה והשי"ת סוקר אותו ביחידות מיוחדת, וממילא נותן עיניו בו לברכה ועוקר ממנו שורשי העבירה, ומכניס בו שרשי מצוות שיוכל לקיים באהבה וברצון ולעשות נחת רוח להשי"ת שזה עיקר תפקידינו בעולם הזה וכמובן עי"ז יוכל להיות דבוק בהשי"ת שהוא התשובה כמו שנתבאר וליכנס לבחינת ואתם הדברים בד' חיים כולכם היום להיות ברו"ג חיים של קדושה וטהרה ולהיות דבוק בה' אכ"ר.

ואמנם כדי לזכות לעמוד כראוי לפניו יתברך כל אחד לפום דרגה דיליה, צריך על כל פנים שלא יהא מאותם שהקב"ה שונא, שהרי איתא בחז"ל כמה וכמה דברים שהקב"ה שונא ומואס בהם וח"ו אם הוא לקוי באלה הרי שאין הקב"ה יכול לדור עמו בכפיפה אחת, ובודאי בכהאי גוונא לא שייך שיזכה להידבק בו יתברך כלל.

על כן עלינו לקבל על עצמנו לא להיות מאנשים שאינם מקבלים פני השכינה או ח"ו מאותם שהקב"ה שונא, והם אותם שעוברים עבירות שהם במיוחד חמורות ביותר ח"ו שהקב"ה שונאם, והם אינם יכולים לעבור לפני השכינה, וגם מה דמבואר במשנה ראש השנה שכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון בראש השנה הרי אותם הנכללים בהנ"ל אין שייך שיהו עוברים לפניו.

וגם שלא יהא ח"ו מאותם ד' כיתות שאינם מקבלים פני שכינה, וכמו שכתב אאמו"ר זי"ע בסה"ק חלקת יהושע וזל"ק: "כי ביום הזה יכפר עליכם, לרמז עבירות שבין אדם למקום השי"ת בעצמו מכפר, אך לפני ד' – מרמז על עבירות שבין אדם לחבירו, שד' כיתות אין מקבלים פני השכינה תטהרו בעצמכם כי עבירות בין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו" עכל"ק.

וכמו שמבואר בגמרא סוטה [מב]: "א"ר ירמיה בר אבא ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע" ע"כ, וצריך לקבל על עצמו על כל פנים מעתה שלא יהא לו שייכות עם אותם ד' כיתות, ואז יהא שייך להתקשר עם השי"ת בתפילת נעילה כמו שנתבאר שזהו עיקר זמן התשובה לזה.

ו

עוד צריך לראות שלא יהא ח"ו מאותם כפויי טובה שמבואר בחז"ל שהקב"ה שונא אדם הכפוי טובה וכדאיתא בתוספתא שבועות [ג ה]: "חנניא בן חכנאי אומר [ויקרא ה כא] וכחש בעמיתו, אין אדם כופר בעמיתו עד שכופר בעיקר. פעם אחת שבת ר' ראובן בטבריה, מצאו פלוספוס אמר לו איזה הוא שנוי שבעולם אמר לו זה הכופר במי שבראו", ע"כ.

הרי שהכופר בטובה מאוס ביותר לפני הקב"ה, והנה הקב"ה נותן לאדם חיות ומשפיע עליו שפע ברכות וטובות, ועל כן תקנו חז"ל ברכות על כל דבר ודבר שנודה להקב"ה על הטובות ולא נכפור בטובתו של מקום ח"ו, והנה כאשר האדם אינו מברך כראוי בכוונה ובתודה להשי"ת, ולפעמים חוטף האדם את הברכה ואינו מרגיש שבירך כלל והרי הוא כמצוות אנשים מלומדה ח"ו הרי זה נכלל ג"כ במי שאינו מכיר בטובתו של מקום. וצריך לשוב על זה מאד, ויקבל על עצמו להיות מכיר בטובת הקב"ה ולברכו בכוונה הראויה.

וכמו כן צריך להיות במידות טובות אשר הם היסוד שעליו בנוי כל התורה ומצוות וכמו שידוע ששאל רבי חיים ויטאל זי"ע את האר"י הקדוש מדוע לא נכתב בתורה ענין המידות וביאר לו שהמידות הם היסוד וההקדמה לתורה דבלא מידות טובות אין שייך כלל קיום התורה והמצוות.

וזה לשון קדשו בסה"ק שערי קדושה [ח"א שער ב]: "ולפיכך אין המדות מכלל התרי"ג מצות, ואמנם הן הכנות עקריות אל תרי"ג המצות בקיומן או בביטולם, יען כי אין כח בנפש השכלית לקיים המצות על ידי תרי"ג איברי הגוף אלא באמצעות נפש היסודית המחברת אל הגוף עצמו בסוד [ויקרא י"ז ד] כי נפש כל בשר דמ"ו בנפשו הוא, ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העברות עצמן מאד מאד. ובזה תבין ענין מה שאמרו רבותינו ז"ל [שבת קה:] כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה ממש שהיא היותר שקולה ככל תרי"ג המצות, וכן אמרו [סוטה עא.] מי שיש בו גסות הרוח הוא ככופר בעיקר וראוי לגדעו כאשירה ואין עפרו ננער וכו' וכאלה רבות. והבן זה מאד, כי להיותם עקרים ויסודות לא נמנו בכלל תרי"ג המצות התלויות בנפש השכלית, ונמצא כי יותר צריך ליזהר ממדות הרעות יותר מן קיום המצות עשה ולא תעשה כי בהיותו בעל מדות טובות בנקל יקיים כל המצות", עכל"ק.

הרי מבואר בדבריו דבלא שיהא בעל מידות אין שייך כלל שיהא מקיים התורה ומצוות כדבעי דבלא מידות אין לו שייכות להתורה כלל, וא"כ כ"ש שאין שייך שיהא מקושר ומדובק בשכינה הקדושה בלא שיהא בעל מידות טובות.

ומשל למה הדבר דומה דאם האדם רוצה לבנות איזה בנין וכדומה הרי שיהא מדבר עם "קבלן הבניה" על כל הפרטים כיצד יבנה ובאיזה אופן והיכן יהיו החלונות וכו' כל פרטי הבנין, אמנם לא יעלה על הדעת שיהא צריך לסכם אתו שיהא בונה הבנין באבנים או בטון וכדומה הרי פשיטא שבלא זה אין בנין כלל וכל הדין ודברים הוא באיזה תכנית לבנות והיכן החדרים ושאר דברים אך עיקר הבנין פשיטא הוא שצריך שיהא באבנים ובטון למען יעמדו ימים רבים.

כמו כן ממש בענין קיום התורה הקדושה דכל מצוות התורה הם דרך כיצד לבנות הבנין ובאיזה אופן, אך הא פשיטא שצריך שיהא בנין אבנים עם בטון שזהו יסוד הבנין ואלו הם המידות שיש באדם שכאשר מידותיו טובות הנה הרי יש כאן יסוד ובנין כדבעי ובלא"ה לא אסף אלא רוח ח"ו ולא בנה כלום בתורתו וכל מצוותיו.

ונמצא דכל הדברים הנזכרים צריך לשוב עליהם, וביותר בזמן גבוה זה של נעילה שהוא זמן שאנו מתחברים עם הקב"ה כמו שנתבאר ולקבל על עצמו לשנות עצמו לטובה בכל העניינים הנזכרים ואז יזכה להיות דבוק בשכינה ולתקן עצמו וזהו "קץ מחילה וסליחה" היינו שבכהאי גוונא הרי הוא מוחק מעצמו כל הרע ונתדבק כולו בטוב הגמור וזהו כוחה של תפילת נעילה.

יעזור השי"ת שנזכה לחזור בתשובה שלימה ולהתדבק בשכינה ונזכה לביעור הרע בשלימות, ונזכה להיחתם בספר חיים טובים ולשנה טובה ומתוקה, ולגאולה שלימה בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

שולחן הטהור

מוצאי יום הכפורים תשע"ד

א

במשנה יומא [ז ד]: "ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש".

ויש לדייק מדוע כתיב הלשון "בשלום מן הקודש" הרי עיקר כוונת המשנה על הודיית הכהן גדול ושמחתו על שזכה לצאת בלי פגע ממקום אש שלהבת קודש הקדשים, והיה צריך לומר בשעה שיצא בשלימות בלי פגע, היינו שהיה עושה סעודת הודיה על שזכה לצאת בלי פגע מן הקודש, גם יש להבין מהו ענין היום טוב שהיה עושה לאוהביו דוקא ומהו ענין "אוהביו"

ונראה בהקדם מה דאיתא במדרש [ילקוט שמעוני הושע יד רמז תקל] החילוק בין מידת בשר ודם למידתו של הקב"ה וז"ל: "א"ר יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מתקוטט עם חברו ספק מתפייס ממנו ספק אינו מתפייס ואם תמצא לומר מתפייס ספק מתפייס בדברים ספק אינו מתפייס, אבל הקב"ה אינו כן ודאי מתפייס בדברים שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ואל עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא דומה כמי שבנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ונשלמה פרים שפתינו, ושמא תאמר פרי חובה ת"ל אוהבם נדבה"

וכעין זה איתא פסיקתא רבתי [פרשה מד]: "בשר ודם כועס על חבירו והוא מוליך לו דורון שיקבלנו ספק מתקבל ספק אינו מתקבל, והקדוש ברוך הוא אינו כן אלא מתפייס בדברים קחו עמכם דברים (הושע שם ג') ולא עוד אלא אדם שהוא הולך לכבד את המלך הולך [אצלו] מלא וחוזר ריקם והקב"ה אינו כן אלא הולכים אצלו ריקנים ושבים מלאים הם אומרים לו כל תשא עון והוא אומר להם וקח טוב (שם) לכן הנביא משבחו על רוב רחמיו ואומר לו מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע" ע"כ.

והיוצא מדברי המדרש דבדרך של בשר ודם באם יש מריבה ומחלוקת בין ב' בני אדם, אזי אפילו אם אח"כ ישלימו ויעשו שלום וקץ למריבתם, מכל מקום עדיין נשאר רושם מהמחלוקת, ואין אהבה שלימה ביניהם, ובודאי שלא יקבל ממנו ברצון ובשמחה דורונות וכדומה.

והיינו משום שבעניין שלום יש כמה דרגות וישנם מצבים שאין מריבה אך על כל פנים גם אין אהבה ובפרט אחר שכבר נחלקו והיה שנאה ביניהם הרי בדרך כלל אף אם יחזרו להיות בשלום אחד עם חבירו אך עדיין נשאר שקוע רושם של חוסר אהבה ביניהם.

ב

כח

והנה כל זה הוא דוקא בין אדם לחבירו אולם כאשר בני ישראל שבים בתשובה לפני השי"ת אינו דומה כלל דאף אחר שחטאו הרבה לפניו יתברך והכעיסוהו בכמה אופנים והיו מרוחקים מאתו יתברך בתכלית, מכל מקום אחר ששבו אליו בלב ונפש הרי הוא אוהבם אהבה גמורה ולא נשאר רושם כלל וכלל מהעבירות ואין כאן אלא אהבה גדולה וגמורה מאת השי"ת.

והדברים מוכחים ברמב"ם הלכות תשובה [פ"ז ה"ו] וז"ל: "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך ונאמר ולא שבתם עדי נאם ה' ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק, התשובה מקרבת את הרחוקים אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד וכן אתה מוצא שבלשון שהקב"ה מרחיק החוטאים בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים שנאמר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ונאמר ביכניהו ברשעתו כתוב את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני וגו' וכיון ששב בגלותו נאמר בזרובבל בנו ביום ההוא נאם ה' צבאות אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתיך כחותם".

הרי מדבריו מפורש עד כמה הקב"ה מקרב את בעלי התשובה שהיו רחוקים עד כדי כך שממצב שהיה אמש אותו האדם שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה שהוא האופן הכי שייך של ריחוק ושנאה, הרי היום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד, הרי מזה עד כמה הקב"ה מקרב את בעלי התשובה ואוהבם אהבה גמורה, ובאותו הלשון שהיה אמש רחוק ושנאוי באותו הלשון נתקרב אליו יתברך ולא נשאר מרושם העוונות כלל וכלל.

עוד כתב שם: "כמה מעולה מעלת התשובה אמש היה זה מובדל מה' אלהי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה וגו' ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי מי גם בכם ויסגר דלתים וגו', והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שנאמר כי כבר רצה האלהים את מעשיך ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות" ע"כ.

הרי מוכח מזה עוד יותר ממה דהקב"ה אוהב אהבה גמורה אותם החוזרים בתשובה לפניו יתברך, עד כדי שתחת שאמש בהיותם בעלי עבירה ר"ל, לא היו מקבלים תורה ומצוות שלהם והיו טורפים אותם בפני, הרי כהיום אחר שחזר בתשובה הרי הוא מודבק בשכינה צועק ונענה מיד שזוהי דרגה מיוחדת שיהא נענה מיד בתפילתו שמראה על אהבה גמורה ומופלגת, וכן מקבלים מצוותיו בנחת ובשמחה ועוד שמצפין ומתאווים להם ומכל זה מוכח גודל כח התשובה שנתקרב האדם על ידה בתכלית להשי"ת ברוב אהבה.

ובאמת מצינו בספרים הקדושים אף יותר מזה דיש בחינה המבואר בגמרא ברכות [לד:]: "דאמר רבי אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב" ע"כ.

הרי שיש בחינה מסוימת שבעלי תשובה הם בדרגה יותר מצדיקים גמורים, והוא משום שמאחר שהורגלו לחטוא הרי שיצרו קשה ביותר וצריכים להתגבר על תאוות ומידות רעות שהיו מקדם ולכך עבודתם קשה יותר והיא בחינה יותר נשגבה בבחינות מסוימות מצדיקים גמורים שלא חטאו מעולם ואין יצרם תקף עליהם כל כך, [ועיין בארוכה בסה"ק מבשר טוב כח התשובה ע"ש].

ג

על כל פנים נתבאר דכאשר איש ישראל חוזר בתשובה הרי הוא חוזר באהבה גמורה להשי"ת ואין נשאר רושם כלל מהעוונות ומהחטאים אלא הרי הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד, ובשונה מבני אדם שאף שמשלימים עדיין נשאר רושם וכמו שנתבאר.

ובאמת נראה דתוקף ענין זה שייך ביום הכפורים שהוא כפרה גמורה ותיקון השלם וכמו שנתבאר בארוכה מדברי הרמב"ם שיום הכפורים הוא "קץ מחילה וסליחה" היינו שהוא תכלית הכפרה הגדולה ביותר ששייך

נעשה ביום הכפורים ואז בודאי שייך ענין זה שבני ישראל שחזרו בתשובה לפניו יתברך הרי נעשו אוהבים גמורים קרובים וידידים.

ובזה יתבאר מה שנאמר במשנה "בשעה שיצא בשלום מן הקודש" היינו שיצא בבחינת שלום שנעשה שלום גמור בין ישראל לבין אביהם שבשמים וזה מכח כפרת יום הכפורים שנכנס למקום הקודש ונעשה יחוד גמור בין ישראל לאביהם שבשמים, ונעשו אוהבים גמורים, וביוצאו משום הרי ממשיך משם שפע גדול של שלום גמור ואהבה בין בני ישראל להקב"ה.

ד

ואמנם הכהן הגדול ביוצאו בשלום רצה להמשיך ענין השלום והאהבה אף בין בני ישראל שיהיו אוהבים זה את זה אהבה גדולה ובשלום גמור, כמו שנעשו רצויים ואהובים לפני המקום ברוך הוא ולכך ביוצאו בשלום מן הקודש וכמו שנתבאר שיצא במידת שלום גמור ואהבה גמורה ובלא רושם של שנאה ח"ו.

ולכך היה עושה יום טוב לאוהביו היינו שהמשיך לבני ישראל ענין אהבת ישראל בין אדם לחבירו שיהא שלום ואהבה גמורה בין בני ישראל והוא מכח השלום והאהבה שהמשיך מבית קדשי הקדשים וכמו שנתבאר שנעשו אהובים וידידים בלא שום רושם כלל כן המשיך הכהן הגדול בחינה זו בין בני ישראל שיהיו אוהבים זה את זה בשלום ובאהבה גמורה.

וזהו ביאור המשנה "ויום טוב היה עושה לאוהביו בצאתו בשלום מן הקודש" היינו שבצאתו בשלום שהמשיך מקודש הקדשים ענין השלום שיהא שייך אף בין בני ישראל ולכך היה עושה יום טוב לאוהביו להמשיך ענין שלום ואהבה לכל השנה כולה, וכמו שנתבאר.

יעזור השי"ת שנזכה לבחינת השלום ואהבה בין ישראל להקב"ה וכן בין בני ישראל בכל השנה, ונזכה במהרה לבנין בית המקדש בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

לקבלת הגליון מידי שבוע למייל שילחו ל m0732951213@gmail.com